

»Mladi raziskovalci Slovenije 2023«

57. srečanje

**IMETI MASLO V UŠESIH ALI NA GLAVI? – ANALIZA IN POZNAVANJE SLOVENSКИH
FRAZEMOV, KI VSEBUJEJO DELE ČLOVEŠKEGA TELESA**

Raziskovalno področje: SLOVENSКИ JEZIK ali KNJIŽEVNOST

Raziskovalna naloga

Avtor: Lara Kapun

Mentor: dr. Savorgnani Maja

Šola: II. gimnazija Maribor

Maribor, 2023

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	5
1.1 Metodologija	6
2. DRUŽBENA ODGOVORNOST	7
3. TEORETIČNI DEL	8
3.1 Frazeologija	8
3.2 Frazem	9
3.2.1. Lastnosti frazemov	10
3.2.2 Delitev frazemov	12
3.2.3 Raba frazemov	12
4. EMPIRIČNI DEL	14
4.1 Seznam in analiza frazemov, ki vsebujejo dele človeškega telesa	14
4.1.1 Glava	14
4.1.2 Trup	16
4.1.3 Okončine	16
4.1.4 Notranji organi	17
4.2 Anketni vprašalnik	18
4.3 Analiza in interpretacija rezultatov anketnega vprašalnika	20
4.3.1 Analiza odgovorov odraslih	20
4.3.2 Analiza odgovorov dijakov	33
4.3.3 Primerjava rezultatov ankete za odrasle in dijake	46
5. UGOTOVITVE	48
6. VIRI IN LITERATURA	50
7. PRILOGI	51
7.1 Seznam frazemov, ki vsebujejo dele človeškega telesa	51
7.2 Anketni vprašalnik	64

KAZALO SLIK

Slika 1: Odgovori na vprašanje, kaj je frazem _____	20
Slika 2: Odgovori na vprašanje, kaj doda frazem besedilu _____	21
Slika 3: Odgovori na vprašanje, kje najdemo informacije o pomenu frazemov _____	21
Slika 4: Odgovori na vprašanje, ali se ti zdi da dobro poznaš frazeme _____	22
Slika 5: Odgovori na vprašanje, kateri deli telesa so po tvojem mnenju najpogostejše sestavni deli frazemov _____	22
Slika 6: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'gristi kolena' _____	23
Slika 7: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti bela jetra' _____	23
Slika 8: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti kurje možgane' _____	24
Slika 9: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti v malem prstu' _____	24
Slika 10: Odgovori na vprašanje, kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo _____	25
Slika 11: Odgovori na vprašanje, kako imenujemo slabšalni izraz za žensko _____	26
Slika 12: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet _____	26
Slika 13: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet _____	27
Slika 14: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'mačka je snedla _____ komu' _____	28
Slika 15: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'roditi se s srebrno žlico v _____' _____	28
Slika 16: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'imeti maslo za _____' _____	29
Slika 17: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'čuvati koga/kaj kot punčico svojega _____' _____	30
Slika 18: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'smejati se v _____ komu' _____	30
Slika 19: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti zaljubljen do _____' _____	31
Slika 20: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti še moker pod _____' _____	31
Slika 21: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'vreči _____ na koga' _____	32
Slika 22: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'dajati se v _____ komu' _____	33
Slika 23: Odgovori na vprašanje, kaj je frazem _____	33
Slika 24: Odgovori na vprašanje, kaj doda frazem besedilu _____	34
Slika 25: Odgovori na vprašanje, kje najdemo informacije o pomenu frazemov _____	34
Slika 26: Odgovori na vprašanje, ali se ti zdi da dobro poznaš frazeme _____	35
Slika 27: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'gristi kolena' _____	36
Slika 28: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'gristi kolena' _____	36
Slika 29: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti bela jetra' _____	37
Slika 30: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti kurje možgane' _____	37
Slika 31: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti v malem prstu' _____	38
Slika 32: Odgovori na vprašanje, kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo _____	38
Slika 33: Odgovori na vprašanje, kako imenujemo slabšalni izraz za žensko _____	39
Slika 34: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet _____	40
Slika 35: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet _____	40
Slika 36: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'mačka je snedla _____ komu' _____	41
Slika 37: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'roditi se s srebrno žlico v _____' _____	42
Slika 38: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'imeti maslo za _____' _____	42
Slika 39: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'čuvati koga/kaj kot punčico svojega _____' _____	43
Slika 40: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'smejati se v _____ komu' _____	43
Slika 41: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti zaljubljen do _____' _____	44
Slika 42: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti še moker pod _____' _____	44
Slika 43: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'vreči _____ na koga' _____	45
Slika 44: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'dajati se v _____ komu' _____	45

POVZETEK

Namen raziskovalne naloge je bil raziskati teoretične značilnosti frazemov, identificirati tiste, ki kot sestavino vsebujejo besedo, s katero poimenujemo del človeškega telesa, ter nato preveriti poznavanje teh frazemov pri mladostnikih (dijakih) in odraslih in primerjati rezultate za oba vzorca. Nalogo sem razdelila na teoretični del, ki vsebuje definicijo in razlago, kaj sploh frazemi so, kakšne so njihove značilnosti, kakšne vrste poznamo itd., in empirični del. V slednjem sem s pomočjo SSKJ in Slovarja slovenskih frazemov sestavila obvladljiv nabor frazemov, ki vsebujejo dele telesa. Iz tega nabora sem nato izbrala različno razširjene in prepoznane frazeme, ki sem jih vključila v anketni vprašalnik. Tega sta ločeno reševali dve skupini: dijaki in odrasli. Dobljene rezultate sem nato analizirala in primerjala. Z analizo sem ugotovila, da imajo dijaki boljše teoretično znanje o frazemih, vendar poznajo zlasti tiste bolj razširjene in pogostejše, odrasli pa so teoretično manj podkovani, vendar imajo več praktičnega znanja, kar pomeni, da poznajo tudi redkeje uporabljene in manj znane frazeme.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici za vodenje, podporo in nasvete, ki jih je namenila tej raziskovalni nalogi.

1. UVOD

Poznavanje frazemov je za dobro delovanje v naši družbi velikega pomena. Ne le, da lahko zaradi njihovega nepoznavanja pristanemo v situacijah v katerih ne razumemo pogovora ali zapisanega besedila, saj se v njem pojavi frazem katerega pomena ne poznamo, ampak lahko frazem celo 'preslišimo' in ga vzamemo v dobesednem pomenu besedne zveze.

S svojo raziskovalno nalogo sem hotela izvedeti, kakšno je poznavanje frazemov med mladimi in kakšno med odraslimi. Zanimalo me je tudi, ali bo med poznavanjem razlika in kako bo ta vidna. Zato sem sestavila anketni vprašalnik, ki vsebuje različne tipe nalog, v katerih so zelo razširjeni in splošno prepoznavni frazemi, kot tudi manj znani. Prav tako sem želela ugotoviti, ali so manj znani frazemi odstotkovno bolj prepoznani pri starejši generaciji ali pri srednješolcih.

Ker je frazemov ogromno, sem se odločila zmanjšati njihov obseg, zato sem se poglobila v poznavanje frazemov, ki kot sestavino vsebujejo besedo, s katero je poimenovan del človeškega telesa. Eden od namenov raziskovalne naloge je, da zberem te frazeme, jih analiziram s pomenskega vidika, torej skušam med drugim ugotoviti, kateri deli telesa se največkrat pojavijo in s čim je povezan njihov pomen, ali so nosilci zlasti negativnih ali pozitivnih konotacij ipd. Drugi del pa je bil povezan s poznavanjem frazemov.

Vzorec anketirancev je bil razdeljen na srednješolce in odrasle. Vzorec je reprezentativen, saj dijaki prihajajo iz različnih srednjih šol, prav tako odrasla populacija zajema tako profesorje kot starše dijakov.

Raziskovalna naloga je sestavljena iz dveh delov – teoretičnega in empiričnega. V prvem sem definirala ključne pojme in predstavila frazeme, ter njihovo sestavo. V drugem delu sem najprej posamično analizirala odgovore odraslih in srednješolcev, nato odgovore med seboj primerjala, pri čemer me je zanimalo splošno poznavanje frazemov ter razlika med poznavanjem frazemov med odraslimi in dijaki.

Pred izvedbo raziskave sem si zastavila naslednje hipoteze:

1. *Splošno znane in pogosto rabljene frazeme, kot je npr. 'biti zaljubljen do ušes', bodo v večini prepoznali in razumeli, tako odrasli kot dijaki.*
2. *Malo poznane frazeme, kot je npr. 'gristi kolena', bodo odrasli prepoznali v več odstotkih kot dijaki.*
3. *Zelo redko uporabljene frazeme, med katere sodijo npr. nekateri svetopisemski frazemi, kot je izraz 'Adamovo rebro' kot poimenovanje za žensko, večina ne bo poznala.*
4. *Na splošno bodo odrasli prepoznali več frazemov, kot dijaki.*
5. *Večina bo pravilno definirala, kaj je frazem in kje poiskati njegov pomen.*
6. *Vsi anketiranci bodo pri vstavljanju besed uporabili del telesa, saj tako zahtevajo navodila, vendar ta ne bo vedno pravilen.*

1.1 Metodologija

Pri svoji raziskovalni nalogi sem uporabila več metod dela. Najprej sem uporabila deskriptivno metodo, saj sem definirala, kaj pomeni pojem frazem in kako delimo različne frazeme, pri tem pa sem si pomagala z relevantno strokovno literaturo. Nato sem uporabila metodo anketiranja, s katero sem zbrala informacije, ki sem jih kasneje lahko uporabila v metodi analize. Zaključila sem z metodo primerjanja, kjer sem primerjala rezultate odraslih z rezultati dijakov.

2. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Naloga je bila narejena v skladu z načeli družbene odgovornosti, saj sem pri njeni izdelavi upoštevala avtorske pravice in se z navajanjem ter citiranjem virov izognila plagiatorstvu. Rezultate in ugotovitve svoje raziskave sem prikazala razumljivo in nedvoumno. V anketi so bili rezultati anonimni, saj tako ni bilo možne subjektivnosti v interpretaciji. Poleg tega pa sem poudarila namen raziskave, ki je razlika v poznavanju frazemov med odraslimi in dijaki.

Prav tako je tema, ki raziskuje poznavanje in razumevanje frazemov, družbeno odgovorna, saj po eni strani ozavešča o razlikah, ki obstajajo med mladimi in odraslimi, hkrati pa nas opozarja na lastno jezikovno znanje oz. njegovo pomanjkanje. Frazemi s svojo živostjo namreč plemenitijo posameznikove jezikovne veščine, hkrati pa dokazujejo, da je jezik živ organizem, ki se ves čas spreminja, česar se moramo zavedati njegovi govorci.

3. TEORETIČNI DEL

3.1 Frazeologija

Frazeologija je veda, ki se ukvarja s frazemi, hkrati pa pomeni tudi zbirko vseh frazeoloških enot. V slovenskem jezikoslovju se za frazeološke enote uporabljajo različni izrazi: fraza, stalna besedna zveza, frazeologem, frazeologizem, idiom, najbolj razširjen pa je izraz frazem.

(Frazeologija (b.d.))

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika, ki je izšel leta 1970, se prvič loči frazeološko gnezdo od terminološkega. (Križišnik, E. (2013))

Leta 1987 je v članku Frazeologija v slovarju slovenskega knjižnega jezika J. Petermann zapisal: "V slovenističnem jezikoslovju je frazeologija kot samostojna stroka še popolnoma na začetku. Bogati frazeološki zaklad slovenščine doslej ni niti zbran niti sistematsko raziskan. Za zdaj se je pojavilo samo nekoliko kratkih člankov in predvsem nekaj ocen o frazeologiji v slovarjih." (Peterman, J. (1988))

Prvi frazeološki slovar dobimo leta 2011, kljub temu lahko z izidom SSKJ govorimo o izbranem in urejenem frazeološkem gradivu slovenskega jezika.

Področje frazeologije je usmerjeno na raziskovanje tistih zvez, ki glede na svoje sestavne elemente izkazujejo samostojni, med seboj neodvisni frazeološki pomen. Kadar je pri raziskovanju besednih zvez vključena tudi idiomatičnost – kot tista lastnost, ki določa, da nekateri elementi glede na slovnična in pomenska razmerja med seboj niso razstavljivi – govorimo o frazeologiji. To pomeni, da mora imeti frazeološka enota tudi prenesen pomen, ki ga izkazuje bodisi posamezna sestavina ali pa celotna besedna zveza. (Gantar, P. (2007))

Jože Toporišič je frazeologijo opredelil z dvema pomenoma:

- stalne besedne zveze in
- nauk o stalnih besednih zvezah.

Dodal je še, da imamo v slovenščini stalnih besednih zvez veliko, nauka o teh pa zelo malo ali nič. (Toporišič, J. (2006))

Izraz frazeologija se je do začetka 20. stoletja uporabljal v zvezi z raziskovanjem in zbiranjem pregovorov in rekov. Moderna frazeološka veda se je osamosvojila takrat, ko se je njen predmet raziskovanja natančno opredelil in razmejil od drugih predmetov, ki jih jezikoslovne vede preučujejo. To pa se je zgodilo v metodološki najstrožji jezikoslovni teoriji, strukturalizmu. (Kržišnik, E. (2013))

3.2 Frazem

Frazem je osnovna enota frazeologije.

V jezikoslovju za frazeološko enoto najdemo naslednja poimenovanja:

- frazeologizem,
- frazeologem,
- frazem,
- idiom,
- stalna besedna zveza. (Kržišnik E. (1994))

V tujih leksikalnih in frazeoloških teorijah enoto frazeologije poimenujejo s tremi različnimi stopnjami. Prva je idiom, katerega pomen je popolnoma neodvisen od ostalih elementov prenesenega pomena. Drugi je kolokacija, ki jo razumemo kot skladenjski in ne pomenski pojav. Vmesno stopnjo predstavlja stalna besedna zveza.

Pri nas se poleg obeh izrazov pojavlja še izraz frazem. To poimenovanje predstavlja večbesedne enote, za katere velja kombinacija vsaj dveh lastnosti frazema (te bom predstavila kasneje), pri čemer vsaj ena sestavina nima enakega pomena ali vloge zunaj take kombinacije besed oz. se v taki vlogi pojavi v omejeni količini kombinacij ali le v eni samostojni. (Gantar, P. (2007))

V spletni izdaji Slovarja slovenskega knjižnega jezika (2014) frazem opredelijo takole:

'frazém -a m (ê) jezikosl. besedna zveza, katere pomen ni ali je samo delno ugotovljiv iz pomenov njenih sestavin in ki ima praviloma stalno ali samo omejeno spremenljivo sestavo: slovenske frazeme je zanimivo primerjati s frazemi v drugih jezikih; raba frazemov'.

(Fran (2014))

Osnovna enota preučevanja v frazeologiji ima torej več poimenovanj. Uporabljala bom besedo frazem, saj menim, da je najmodernejši in najprimernejši izraz izmed vseh zgoraj naštetih.

3.2.1. Lastnosti frazemov

Frazemi imajo štiri lastnosti:

1. večbesednost
2. stalnost in leksikaliziranost
3. idiomatičnost
4. ekspresivnost

1. Večbesednost

Frazem je zveza vsaj dveh besed. Frazemi lahko imajo tudi svoje enobesedne sinonime, kot na primer: 'iti se slepe miši' – 'slepomišiti', 'levjega srca' – 'levjesrčen'; 'piši me v uho!' – 'pišmevuhovstvo'.

Kot spodnja meja frazemov se uveljavljajo - minimalni frazemi. To so zveze samostalnika, glagola, prislova ali pridevnika s predlogom ali zveze glagola z naslonskimi oblikami zaimkov: 'pod mizo'; 'goreti za (koga/kaj)'; 'niti od daleč'; 'do dobrega'; 'popihati jo'.

Zgornja meja frazemov so frazemi s stavčno in večstavčno sestavo – reki in pregovori, npr.: 'Bog je najprej sebi brado ustvaril.' 'Ena lastovka še ne prinese pomladi.' 'Kar lahko danes storiš, ne odlašaj na jutri.'

2. Stalnost in leksikaliziranost

Frazemi so stalne zveze besed, ki so zapisane tako v spominu ljudi kot v slovarju, kjer so leksikalizirane. Ne moremo jih poljubno spreminjati, saj sta tako oblika kot pomen ustaljena.

Pravilna oblika frazema je recimo: 'kot listja in trave' in ne kot trave in listja, 'biti v rožica' in ne biti v cvetlicah.

Prav tako je pomembna pomenska usklajenost:

- 'govoriti kitajsko' pomeni govoriti nerazumljivo;
- 'govoriti drug jezik' pomeni imeti drugačno mnenje, poglede;
- 'medeno govoriti' pomeni govoriti pretirano prijazno, hinavsko.

Stalnost frazeološke oblike pa ni absolutna. Frazem prilagajamo rabi, kolikor je mogoče, npr. spregamo glagol, spremenimo naklon, čas, sklanjamo samostalnike.

3. Idiomaticnost

Idiomaticnost pomeni, da pomena frazema kot celote ne moremo razbrati iz pomenov posameznih sestavin.

Delimo jih glede na stopnjo idiomaticnosti:

- nerazviden pomen, kot je 'bob ob steno', 'iti po gobe';
- prenesen pomen, kot je 'bati se koga kot kuge', 'napet kot struna', 'dobiti nož v hrbet';
- kjer vsaj ena sestavina nastopa v slovarskem, dobesednem pomenu, pri vsaj eni pa je njen pomen nerazviden, kot je npr. 'oslovska klop', 'dan D'.

4. Ekspresivnost

Z ekspresivnostjo izrazimo oseben, čustven odnos do povedanega in ovrednotimo situacijo. Recimo črna barva ima v frazemih največkrat negativen predznak; pomeni nekaj neugodnega, negativnega ali nezakonitega: 'črn scenarij'; 'imeti črno dušo'; 'komu oz. čemu se črno piše', 'delati na črno' ipd.

(Frazeologija (b.d.))

3.2.2 Delitev frazemov

Glede na obliko je avtorica Erika Kržišnik razdelila frazeme na:

nestavčne, ki so:

- samostalniški frazemi (npr. 'boljša polovica', 'mož beseda'),
- pridevniški frazemi (npr. 'zvit kot presta', 'neumen kot noč'),
- prislovni frazemi (npr. 'iz vsega srca', 'ob svetem nikoli'),
- glagolski frazemi (npr. 'živeti na veliki nogi', 'vrteti jezik', 'kupiti mačka v žaklju').

in stavčne, ki so:

- pregovorni frazemi (npr. 'Jabolko ne pade daleč od drevesa.'),
- nepregovorni frazemi (npr. 'Saj ne gori voda.').

(Kržišnik, E. (1994))

Glede na predvidljivost pomena pa je avtor Jože Toporišič frazeme razdelil na štiri tipe:

- sestavi: pomen frazema je enak vsoti pomenov sestavnih delov (oz. besed) v frazemu;
- skupi: to so frazemi, v katerih imajo posamezne besede poseben, enkraten pomen;
- sklopi: so frazemi, ki imajo v celoti prenesen pomen;
- zrasleki: so frazemi, katerih pomena ne moremo razbrati iz besed, ki se v njem nahajajo.

(Toporišič, J.(2006))

3.2.3 Raba frazemov

Frazemi izpolnjujejo funkcijo poimenovanja človeku subjektivno pomembnih psihičnih, fizičnih in socialnih situacij. (Fabčič M. L., Bernjak E. (2014))

Frazemi so zaradi svoje ekspresivne funkcije vedno zaznamovano jezikovno sredstvo. Uporabljamo jih na različnih področjih, od raznih besedilnih vrst do vsakdanjega govornega razumevanja. V umetnostnih besedilih presenetljivo nimajo velike teže. To pa zato, ker se držijo ustaljenih splošno veljavnih norm. Imajo pa pomembno funkcijo v neumetnostnih besedilih, da malce poživijo besedilo. V publicistiki pogosto izražajo vrednotenje, poživijo slog, približajo temo bralcu ipd. (Kržišnik, E. (1994))

Kadar je besedišče bolj čustveno, je tudi raba frazemov večja. Ugotovljeno pa je bilo, da se frazemi več uporabljajo v negativnem smislu kot pozitivnem.

4. EMPIRIČNI DEL

4.1 Seznam in analiza frazemov, ki vsebujejo dele človeškega telesa

S pomočjo elektronskih izdaj *SSKJ* in *Slovarja slovenskih frazemov* sem najprej sestavila seznam frazemov, ki imajo kot sestavino besedo, ki poimenuje del človeškega telesa. Seznam se nahaja v prilogi te naloge. Nato sem jih razdelila v štiri večje skupine, in sicer so v prvi frazemi, ki vsebujejo glavo in njene dele, v drugi skupini so frazemi, povezani s trupom, v tretji so okončine in v četrti notranji organi.

4.1.1 Glava

V prvi skupini, torej frazemi z glavo in njenimi deli, sem prepoznala devet različnih podskupin. Največ je frazemov, ki se navezujejo na dele telesa vsebujejo besedo glava, sledijo oči, ušesa, nos, ostalih, kot so obraz, usta, zobje, jezik, je manj, najmanj pa je frazemov, povezanih z vratom.

Pri **glavi** se frazem pojavlja predvsem v smislu, da je glava sopomenka za razum oz. pamet. Recimo, da ti 'manjka kolesce v glavi', pomeni, da nisi najbolj pameten, da imaš 'glavo na pravem mestu' pomeni, da znaš razmišljati, da imaš 'prazno glavo' oz. da imaš 'slamo v glavi' pa obratno, da si omejene pameti. Torej tu najdemo tako frazeme s pozitivnimi konotacijami, ki pomnijo pametnega človeka, kot z negativnimi. Po drugi strani pa glava lahko poimenuje tudi bistven del človeka, recimo: 'glave bodo letele' ali pa 'izgubiti glavo' oz. 'nositi glavo naprodaj' kar lahko pomeni izgubo razuma ali življenja. Glava je lahko tudi 'vroča' ali 'zmešana', kar pomeni, da so te prevzele strasti oz. čustva.

Obraz se uporablja v smislu človekovega značaja, npr. v primeru: 'pokazati svoj pravi obraz', kar pomeni pokazati svoj resnični značaj (običajno v negativnem smislu). Če imaš 'dva obraza', pa pomeni obratno, da nisi odkrit, si torej hinavec.

Veliko je frazemov, pri katerih najdemo besedo **oči**. Oči so po eni strani organ vida, npr. v primerih 'pogovoriti se iz oči v oči', kar pomeni pogovoriti se odkrito, 'imeti oči na pecljih' ali 'imeti velike oči' pomeni pozorno gledati, 'da nekaj bode v oči' pomeni, da je zelo očitno, 'mižati na obe očesi' ali 'zatiskati si oči' pa pomeni, da si ne priznaš resnice. Po drugi strani so frazemi z očmi lahko pomensko povezani tudi z bližino s sočlovekom, npr. 'dogovor na štiri oči', kar pomeni zaupen dogovor med dvema človekoma, ali 'dvoboj iz oči v oči', kar je

neposredno soočenje, 'gledati smrti v oči' pa biti v smrtni nevarnosti. Zanimiv se mi zdi frazem 'vreči komu pesek v oči', kar pomeni prizadevati si prikriti, zamegliti resnico pred nekom.

Ušesa lahko podobno, kot oči pomenijo čutilo, recimo 'sedeti na ušesih' pomeni, da ne slišiš, ali obratno, da 'našpičiš ušesa' pomeni, da pazljivo poslušáš; če 'ne verjameš svojim ušesom', ne verjameš, da je nekaj res oz. možno. Ušesa so lahko povezana tudi s telesno ali moralno nečistostjo, recimo da imaš 'maslo v ušesih' pomeni, da nisi nedolžen (enako kot imeti 'maslo na glavi'), da ti 'repa raste v ušesih' pa, da imaš umazana ušesa. Po drugi strani pa so lahko ušesa mišljena tudi, kot skrajni del obraza, zato si lahko 'nasmajan do ušes', 'zaljubljen do ušes', 'zardiš do ušes', kar vse izraža močna čustva oz. najvišjo stopnjo nečesa.

Sledijo frazemi z **nosom**, ki v nasprotju s pričakovanjem v večini niso povezani z vohom, ampak pomenijo neko stanje ali čustvo, kot na primer 'dolg nos' razočaranje, 'vihati nos' zmrdovati se nad čim, 'ne videti dlje od svojega nosu' človekovo omejenost, 'biti moker pod nosom' pa nezrelost.

Usta tudi niso povezana toliko z okusom ali s prehranjevanjem, kot bi pričakovali, ampak bolj z govorom, npr. v frazemih 'besede gredo težko iz ust', 'govoriti, kot bi imel žgance v ustih', 'imeti polna usta nečesa', 'novice gredo od ust do ust'. Kadar so usta povezana z žlico, ima ta prenesen pomen, kot v primeru 'roditi se z srebrno žlico v ustih', kar pomeni, da si se rodil v bogati družini.

Zobje so lahko povezani s prehranjevanjem oz. pitjem, na primer 'dobiti kaj za pod zob' ali 'dati ga na zob', v večini primerov pa niso. Recimo: 'priti v zobe' pomeni opravljati, 'režati se v zobe' pomeni ne prikrivati posmeha, 'pokazati zobe' si razlagamo, da postaneš bolj oster. V teh frazemih zobje pomensko niso povezani z grizenjem, ampak imajo povsem drugačne pomene.

Veliko frazemov vsebuje tudi besedo **jezik**, njihovi pomeni pa so predvsem vezani na govorjenje. Primeri 'imeti oster jezik', 'namazan jezik', 'nabrušen jezik' nakazujejo na različne lastnosti našega izrekanja: da smo direktni, govorimo brez težav, da smo odrezavi v izražanju. 'Imeti jezik za zobmi' pomeni molčati, v frazemu 'imeti med na jeziku' pa gre za pretirano prijazno govorjenje.

Najmanj pogosta je beseda **vrat**, pomen teh frazemov pa je povezan z dejstvom, da gre za del telesa, ki je dokaj visoko, zato 'biti do vratu v godlji' pomeni biti v zelo neprijetnem položaju. Če imaš 'mlinski kamen za vratom', pa to pomeni veliko breme.

4.1.2 Trup

Pri trupu sem prepoznala tri skupine frazemov; takšne, ki vsebujejo hrbet, trebuh in rebra.

Hrbet je pomemben del telesa, saj mu daje oporo, zato 'dobiti jih po hrbtu' pomeni biti tepen, dočim 'kriti hrbet' pomeni ščititi nekoga. Veliko frazemov ima negativno konotacijo, npr. 'pokazati hrbet' pomeni, da ne želiš več imeti opravka z nekom oz. mu ne želiš pomagati, 'dobiti nož v hrbet' nakazuje na zahrbtno dejanje, 'bogu za hrbtom' pomeni živeti nekje odročno. Torej, ker je hrbet zadnji del telesa, nekaj, česar ne vidiš, so pomeni teh frazemov povezani z nečim, kar pustiš zadaj, daleč.

Trebuh se uporablja v zelo malo frazemih in je v večini povezan s prehranjevanje. 'Imeti trebuh kot sod' nakazuje na velik trebuh, ki je posledica prekomernega prehranjevanja. Recimo 'iti s trebuhom za kruhom' pa nima neposredne zveze s hrano, čeprav je v frazemu omenjena, ampak v tem primeru pomeni iskati zaslužek izven domačega kraja.

Še manj se pojavlja beseda **rebra**, je pa zanimiv biblični izraz, ki se dandanes zelo redko rabi, in sicer 'Adamovo rebro' kot slabšalno poimenovanje za žensko. Bolj poznana sta izraza 'polomiti komu rebra' ali 'prešteti komu rebra', kar pomeni nekoga preteptati.

4.1.3 Okončine

Okončine sem razdelila na zgornje okončine, kamor sodijo roka, komolec, dlan in prsti, ter spodnje okončine, kjer najdemo frazeme, ki vsebujejo besede noga, koleno in gleženj.

Največ frazemov je v zvezi z **rokami**. Roka je del telesa, s katerim opravimo večino dela, zato so tudi pomen frazema povezani s tem. Npr. 'desna roka ne ve, kaj dela leva' pomeni delati nekaj neusklajeno ali 'narediti nekaj z levo roko', kar pomeni, da se nekaj naredi z lahkoto, vidimo pa tudi, da je desna roka dominantnejša in zato pomembnejša od leve. 'Držati roke križem' se razume kot ne delati, v nasprotju s tem pa 'imeti polne roke dela' pomeni biti zelo zaposlen. Iz tega lahko razberemo, da so vsi ti frazemi povezani z delom. Frazema 'iz prve roke' in 'iz druge roke' nakazujeta na posredno in neposredno dejanje. Zanimiva pa sta tudi 'imeti čiste roke', kar pomeni biti pošten, in 'imeti umazane roke' z nasprotnim pomenom.

Komolci se uporabljajo za odrinjanje od sebe, zato 'pomagati si s komolci' in pa 'uporabljati komolce' pomeni brezobzirno se boriti, prerivati oz. si prizadevati za uspeh.

Tudi frazemi z **dlanmi** so zanimivi, saj so povezani s tem, da je nekaj vidno oz. jasno, npr. 'biti na dlani' ali 'nositi srce na dlani', kar pomeni vidno kazati čustva.

Veliko frazemov je tudi povezanih s **prsti**. Ti imajo zelo različne pomene, ki sploh niso povezani s prsti kot delom roke, ampak imajo drugačne pomene. Recimo 'imeti prste vmes' pomeni vmešavati se v stvari, ki se te ne tičejo. 'Imeti nekaj v malem prstu' pomeni dobro poznavati zadevo, 'niti s prstom migniti' pa, ne početi ničesar, ne pomagati. Pomen 'da te srbijo prsti' je tudi zanimiv, saj izraža močno željo nekaj početi, delati, po drugi strani pa 'imeti dolge prste' pomeni krasti. 'Vrteti nekoga okoli prsta' pomeni manipulirati s kom, da stori vse, kar želimo. Zanimiv je tudi 'božji prst' v pomenu svarila ali kazni.

Drugače kot roke, pa frazemi z **nogami** ne pomenijo delati, ampak so predvsem povezani s premikanjem ali življenjem. 'Ubrati pot pod noge' tako pomeni hoditi, 'živeti na visoki nogi' pa, da živiš razkošno oziroma razsipno. Po drugi strani frazemi, kot so 'zavezane noge', 'težke noge', 'metati polena pod noge', predstavljajo težave.

Kolena so redko del frazemov, njihov pomen pa je lahko v povezavi s ponižanjem, kot sta 'pasti na kolena', 'prosit koga na kolenih'. Po drugi strani pa 'imeti mehka kolena' in 'kolena se tresti nekemu' pomenijo strah. 'Gristi kolena' pa je zelo nazoren frazem, saj ko hodiš v strm klanec, se skoraj dotikaš kolen z obrazom.

Gleženj se pojavi samo v frazemu 'ne seči komu niti do gležnja', kar pomeni ne biti enak nekemu po kakšni pozitivni lastnosti. Izhaja pa verjetno iz tega, da so gležnji čisto pri tleh.

4.1.4 Notranji organi

V zadnji skupini so frazemi z notranjimi organi; v tej sem prepoznala frazeme z besedami srce, možgani, živci (jih je zelo veliko), redkeje pa se pojavijo pljuča, jetra, želodec in obisti, kar je starinski izraz za ledvice.

Največ frazemov v tem sklopu vsebuje besedo **srce**, ki se uporablja v pomenu čustvovanja in predstavlja nasprotje razumu, npr. 'misliti bolj s srcem kot z glavo'. Zato 'imeti kamen namesto srca' in 'biti trdega srca' pomeni nesposobnost čustvovanja, obratno pa pomenita frazema 'biti mehkega srca' in 'imeti srce na pravem mestu' biti sočuten in pravičen. Srce je lahko povezano tudi z ljubezenskim čustvovanjem, npr. 'srce ti gori za koga', 'imeti srce za koga',

'biti komu pri srcu'. Besedo najdemo tudi v pregovoru 'na jeziku med, v srcu led', kar pomeni delati se prijaznega, v resnici pa si hladen.

Možgani so seveda povezani s pametjo oz. razumom, ampak v frazemih se za pamet v večini pojavlja glava. Možgani se v frazemih večinoma pojavljajo v negativnem smislu, kot je: 'možgani koga so kot rešeto', kar pomeni imeti zelo slab spomin, ali 'možgani se mu kisajo' pomeni izgubo razuma, 'oprati komu možgane' pa pomeni nekoga prepričati v kaj.

Živci se pojavljajo v pomenu psihičnega stanja: 'imeti jeklene živce' pomeni biti psihično zelo trden, 'biti na koncu z živci' biti zelo vznemirjen, ali 'izgubiti živce' zelo se razburiti, obratno od tega pa je 'ohraniti mirne živce'.

Pljuča kot organ dihanja omogočajo npr., da 'kričiš, se smeješ iz polnih pljuč', kar pomeni, da to počneš zelo glasno. Zanimivo pa je, da 'zadihati s polnimi pljuči' ne pomeni dobesedno dihanja, ampak biti svoboden.

Drugi notranji organi so redke sestavine frazemom, npr. **jetra** v frazemu 'iti komu na jetra' pomeni nekomu povzročati nejevoljo, ali 'imeti bela jetra', kar pomeni biti zelo trdoživ.

Želodec je lahko povezan s prehranjevanjem, lakoto, npr. v frazemih: 'imeti večje oči kot želodec', 'lačen, da pajki predejo po želodcu', 'kruliti po želodcu'. Lahko pa označuje tudi odpor, kot je v frazemih 'imeti koga v želodcu' ali 'obračati se v želodcu'.

Ledvice najdemo samo v obliki starejše, danes skoraj že pozabljene besede 'obisti', ki so sestavina dveh frazemov. Ker je to občutljivo mesto v telesu, se je uveljavil frazem 'pretipati komu obisti', kar pomeni s temeljitim izpraševanjem odkrivati negativne lastnosti nekoga. V frazemu, da nekoga 'poznaš do obisti', pa pomeni temeljito, globoko.

4.2 Anketni vprašalnik

Poznavanje frazemov sem ugotavljala s pomočjo anketnega vprašalnika, ki se nahaja v prilogi te naloge. Sestavljen je iz 13 vprašanj, med katerimi so bila začetna namenjena preverjanju poznavanja splošnih značilnosti frazemov (npr. kaj frazem sploh je, kje najdeš informacije o njihovem pomenu). Tem sledijo naloge, ki preverjajo poznavanje in razumevanje nekaterih frazemov, ki vsebujejo dele človeškega telesa. Te so različnih tipov, npr. naloge dopolnjevanja, naloge izbirnega tipa, ki ponujajo različne razlage pomena izbranega frazema, naloge

prepoznavanja ustreznega frazema glede na besedilni kontekst. Prav tako so naloge različnih težavnostnih stopenj, saj vsebujejo tako zelo vsakdanje in razširjene frazeme kot tudi redke in manj znane.

Vzorec, ki je anketo reševal, je bil razdeljen na dva dela. Prvi del so sestavljali srednješolci okoliške gimnazije in srednješolci z drugega konca Slovenije, katerih starost je bila od 15 do 19 let. Drugi del pa so sestavljali profesorji in starši dijakov, torej generacija odraslih, stara med 40 in 60 let. Anketo je rešilo 136 dijakov in 202 odrasla. Preden sem si postavila hipoteze, sem pomislila tudi na reprezentativnost vzorca. Vzorec dijakov je reprezentativen, saj prihajajo dijaki z različnih srednjih šol, čeprav med njimi resda prevladujejo gimnazijci, ki so načeloma nekoliko bolj razgledani in načitani od povprečne populacije mladostnikov. Kljub temu verjamem, da je bil zajet dovolj velik razpon dijakov in prevlada enega tipa srednje šole ne vpliva pretirano na končne rezultate. Kar se tiče odrasle populacije, je bila zajeta različna stopnja izobrazbe do osnovnošolske izobrazbe od magistrov znanosti, saj so bili anketiranci profesorji in starši dijakov.

4.3 Analiza in interpretacija rezultatov anketnega vprašalnika

4.3.1 Analiza odgovorov odraslih

V nadaljevanju analiziram odgovore na vprašanja v anketi, ki je bila izvedena pri odraslih. Najprej predstavljam vprašanje in kakšni so bili odgovori nanj, nato pa sledi komentar rezultatov.

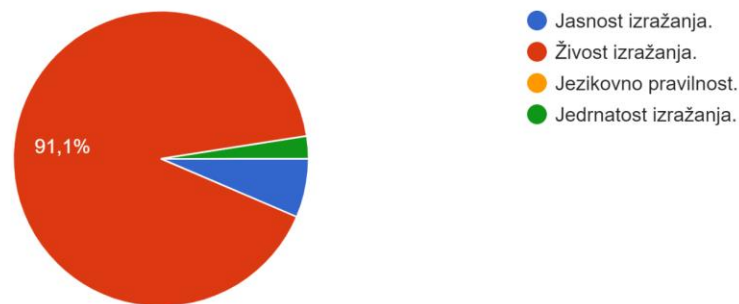

Slika 1: Odgovori na vprašanje, kaj je frazem

Prvo vprašanje v anketi je imelo tri pravilne odgovore: frazem je lahko tudi pregovor, frazemi so slogovno zaznamovani in frazem je stalna besedna zveza z nenapovedljivim (prenesenim) pomenom. Kot je razvidno iz grafa, so bili odgovori zelo raznoliki. Dve tretjini anketirancev je izbralo zadnji odgovor kot pravilno odločitev. Medtem ko sta druga dva pravilna odgovora bila izbrana le v 43 % oz. celo 27 %, kar je zelo malo. Veliko jih je izbralo napačen odgovor, da je frazem stalna besedna zveza. Če pogledamo na vprašanje na splošno, so anketiranci prepoznali del definicije, a ne cele definicije, torej niso poznali vseh značilnosti. Kljub temu pa lahko rečem, da je skoraj polovica odraslih anketirancev pravilno odgovorila na vprašanje in vsaj v grobem razume, kaj je frazem.

Kaj doda frazem besedilu?

202 odgovora

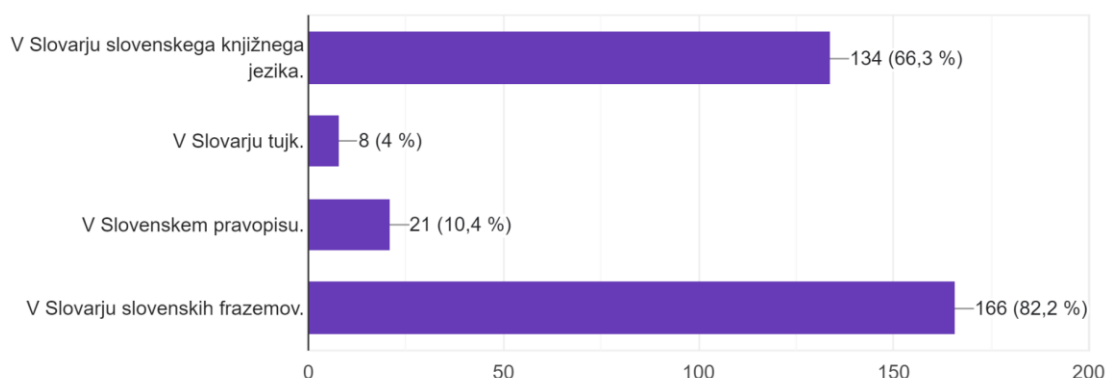

Slika 2: Odgovori na vprašanje, kaj doda frazem besedilu

Tudi drugo vprašanje preverja teoretično poznavanje o frazemih. Tukaj lahko vidimo, da jih je velika večina prepoznala živost izražanja, kot pravilen odgovor na vprašanje, kaj doda frazem besedilu. Tukaj so odstotki precej višji od tistih iz prejšnjega vprašanja, zato lahko zaključim, da večina odraslih odgovor na to vprašanje pozna.

Kje najdemo informacije o pomenu frazemov? (Možnih je več odgovorov.)

202 odgovora

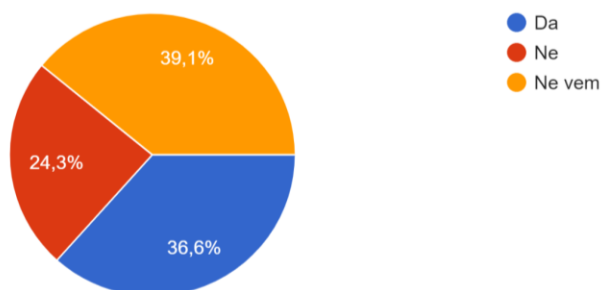
Slika 3: Odgovori na vprašanje, kje najdemo informacije o pomenu frazemov

V zadnjem teoretičnem vprašanju me je zanimalo, kako dobra je informiranost odraslih o tem, kam lahko pogledamo, če nas zanima pomen frazema. 82 % je povežalo, da se pomen frazema lahko najde v Slovarju slovenskih frazemov, kar me je presenetilo, saj sem glede na logičnost

odgovora pričakovala višji odstotek. Zanimivo se mi je zdelo tudi, da jih je le 66 % vedelo, da te podatke najdemo tudi v SSKJ. Če pogledamo na splošno, je informiranost o tem, kje najti pomen frazemov, zelo dobra, kar pomeni, da se anketiranci zavedajo, kje iskati pomoč pri neznanem frazemu.

Ali se ti zdi, da dobro poznaš slovenske frazeme?

202 odgovora

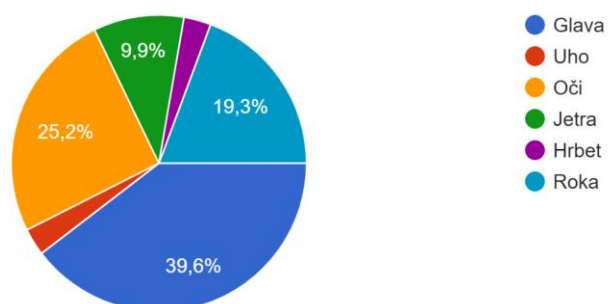

Slika 4: Odgovori na vprašanje, ali se ti zdi da dobro poznaš frazeme

Pri 4. vprašanju me je presenetila samoocena anketirancev. Le 36 % se je ocenila kot poznavalcev frazemov, medtem ko jih je 39 % izrazilo nevtrarno mnenje, 24 % pa jih je priznalo, da frazemov ne pozna dobro. Rezultat me je presenetil, saj sem pričakovala, da bodo odrasli sebe večinoma označili za dobre poznavalce frazemov.

Kateri deli človeškega telesa so po tvojem mnenju najpogostejše sestavni deli frazemov?

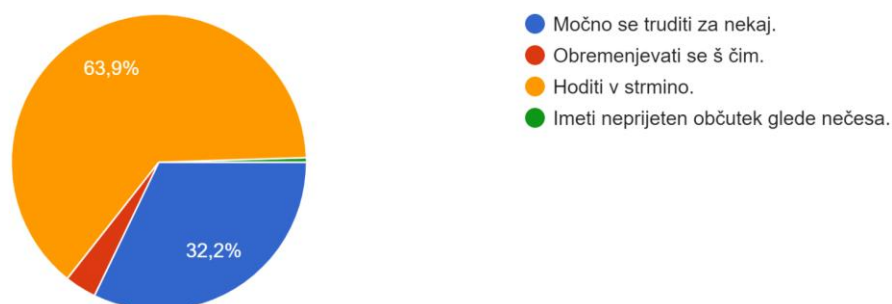
202 odgovora

Slika 5: Odgovori na vprašanje, kateri deli telesa so po tvojem mnenju najpogostejše sestavni deli frazemov

Pri 5. vprašanju me je zanimalo, kaj menijo anketiranci, kateri del človeškega telesa je največkrat sestavni del frazemov. Odgovori so bili zelo raznoliki. Največkrat prisoten del telesa v frazemih je namreč glava, tej pa sledi roka, kar se delno pokriva tudi z odgovori, saj je ti dve odločitvi izbralo 39 % oz. 19 %. Oči so v resnici nekoliko manj pogoste, je pa vseeno veliko frazemov s to besedo, kar so prepoznali tudi anketiranci.

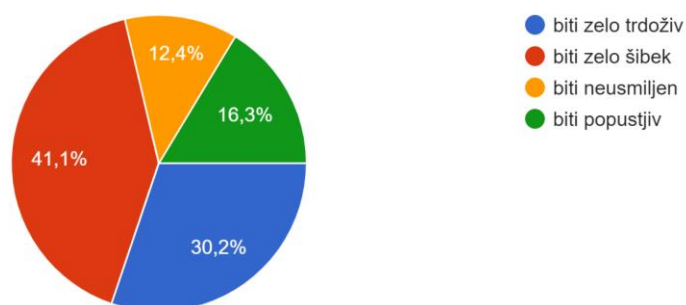
Kaj pomeni 'gristi kolena'?
202 odgovora

Slika 6: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'gristi kolena'

Odrasli anketiranci so na 6. vprašanje odgovorili pravilno v skoraj 64 %. Frazem 'gristi kolena', ki se ga v resničnem življenju uporablja večinoma le ob hribolazništvu, so odrasli zelo dobro poznali, kar me je nekoliko presenetilo.

Kaj pomeni 'imeti bela jetra'?
202 odgovora

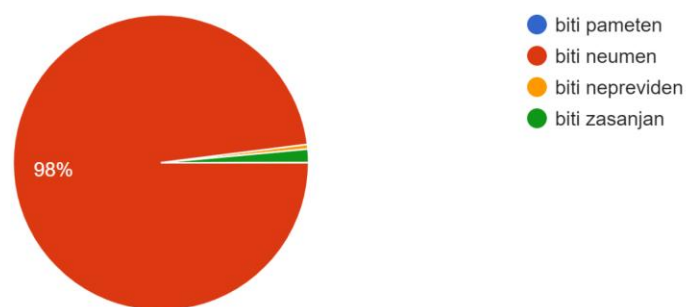

Slika 7: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti bela jetra'

Za 7. vprašanje sem izbrala frazem, ki se redko uporablja, zato sem pričakovala, da ga anketiranci večinoma ne bodo poznali. In res je bilo odgovorjeno le s 30 % pravilnostjo. Bolj kot odgovor 'trdoživ' so se odrasli anketiranci namreč odločali za odgovor 'biti šibek', ki ga je izbralo 41 %.

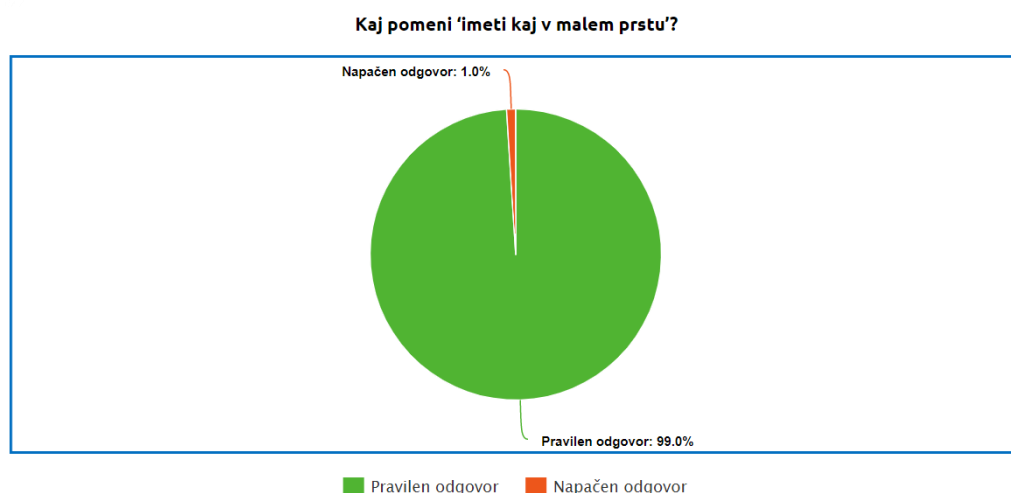
Kaj pomeni 'imeti kurje možgane'?

202 odgovora

Slika 8: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti kurje možgane'

Pri 8. vprašanju ni dvoma, da je velika večina odraslih anketirancev poznala pomen, saj jih je 98 % odgovorilo pravilno. Frazem je splošno znan, poleg tega pa beseda 'kurji' velikokrat nosi negativno konotacijo, zato je pomen nekoliko predvidljiv.

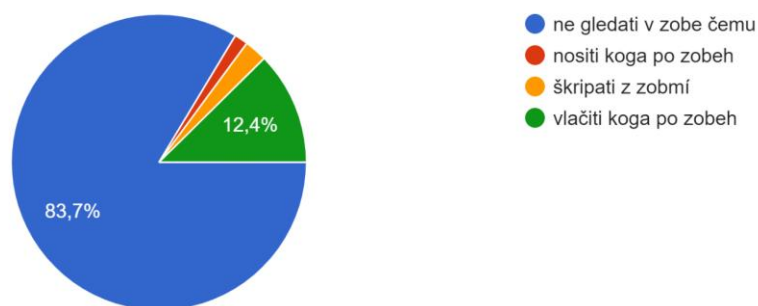

Slika 9: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti v malem prstu'

9. vprašanje je bilo rešeno brez težav, kar se vidi iz tortnega diagrama, saj je 99 % anketirancev izbralo možnost 'nekaj obvladati oz. biti zelo dober v nečem' in tako odgovorilo pravilno. Rezultat je pričakovan, saj sem načrtno izbrala zelo pogost frazem.

Kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo?

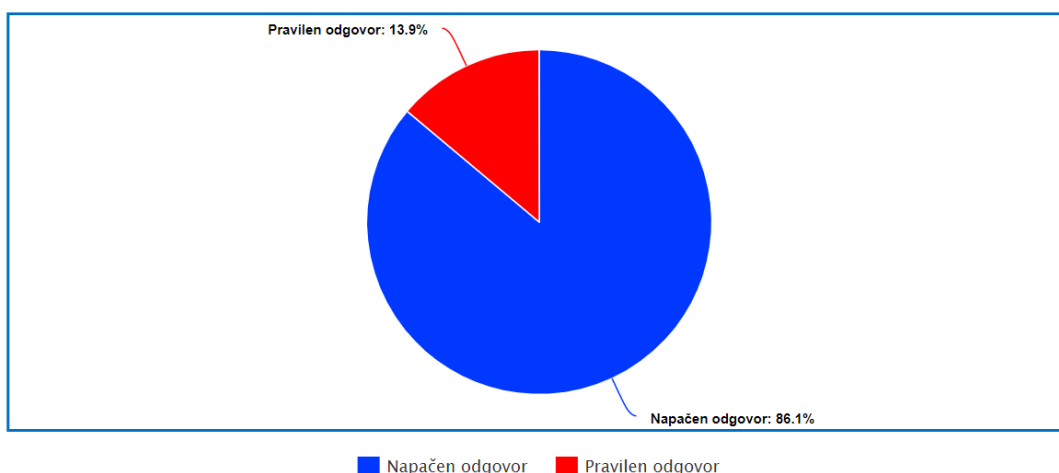
202 odgovora

Slika 10: Odgovori na vprašanje, kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo

10. vprašanje je bilo zastavljeno nekoliko drugače, saj je poleg poznavanja frazema zahtevalo tudi malce bralnega razumevanje. V kratkem besedilu je namreč manjkal frazem, ki so ga vprašani morali izbrati glede na kontekst. Kot je razvidno, je skoraj 84 % odraslih anketirancev pravilno identificiralo frazem za dopolnitev. To vidno prikaže, da so odrasli anketiranci frazem brez težav ne le razumeli, ampak ga tudi uvrstili v pravilni kontekst.

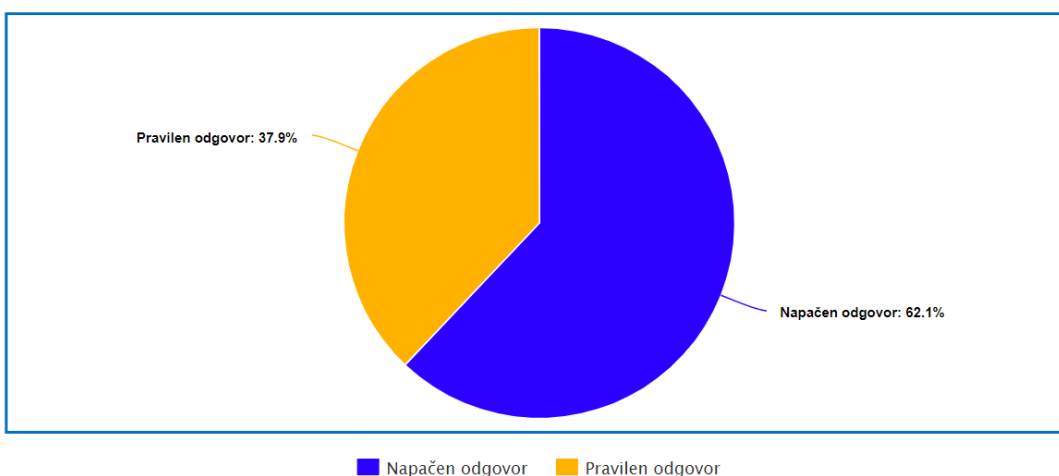
Kako imenujemo slabšalni izraz za žensko? Poimenovanje je biblični frazem, ki vsebuje del telesa.

Slika 11: Odgovori na vprašanje, kako imenujemo slabšalni izraz za žensko

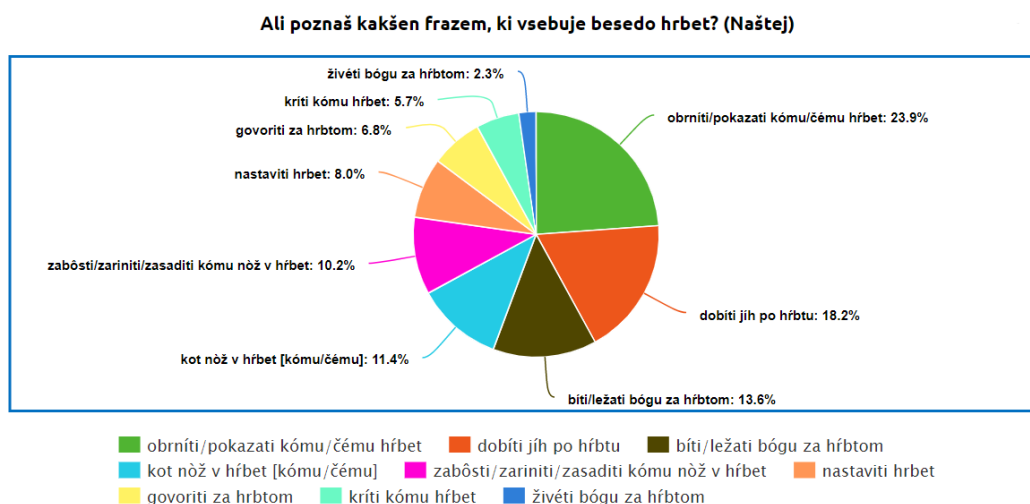
Vprašanje, ki je bilo na splošno najslabše odgovorjeno, je bilo 11. Biblični frazem 'Adamovo rebro' je namreč zastarel in zelo redko uporabljen v resnični situaciji, zato je bil nizek odstotek pravih odgovorov predvidljiv. Poleg tega vprašanje ni ponujalo različnih možnih odgovorov, zato ni bilo mogoče pravilno odgovoriti zgolj z ugibanjem. Kljub temu je skoraj 14 % anketirancev odgovorilo pravilno. Sicer jih je nekaj odgovorilo delno pravilno, npr. z besedo rebro, ampak je bilo to premalo natančno, da bi se štelo kot pravi odgovor. Kljub temu da je rezultat bil nizek, je bil vseeno višji, kot sem pričakovala.

Ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet? (Naštej)

Slika 12: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet

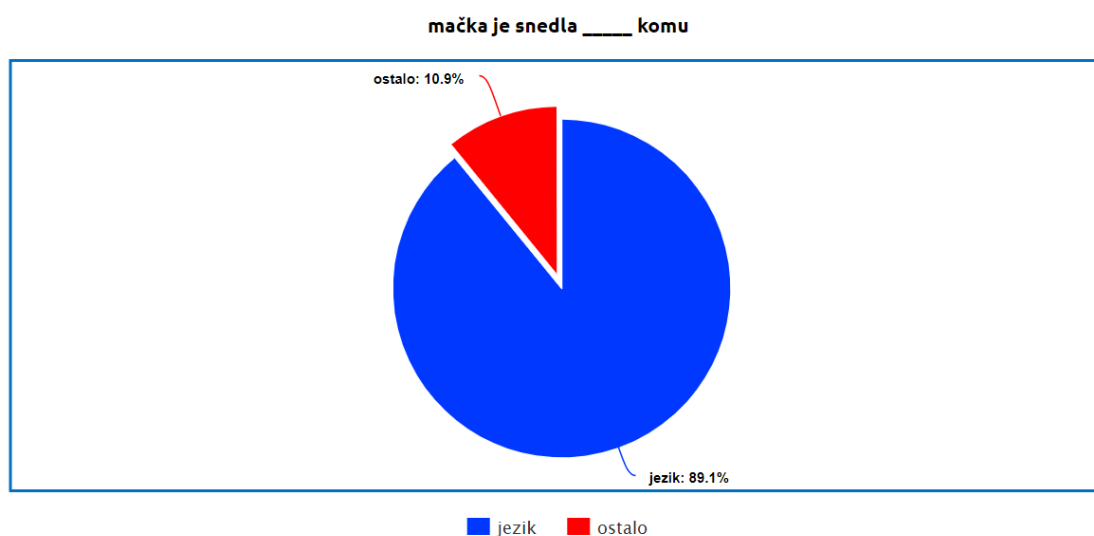
12. vprašanje je bilo sestavljeno iz dveh delov. Najprej so morali anketiranci odgovoriti, ali poznajo kak frazem, ki vsebuje besedo hrbet. Na to je z DA odgovorilo skoraj 38 %, z NE pa več kot polovica. Da bi preverila, ali tisti, ki trdijo, da poznajo tak frazem, govorijo resnico, so morali nato zapisati vsaj en tak frazem. Njihove odgovore prikazuje spodnja slika.

Slika 13: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet

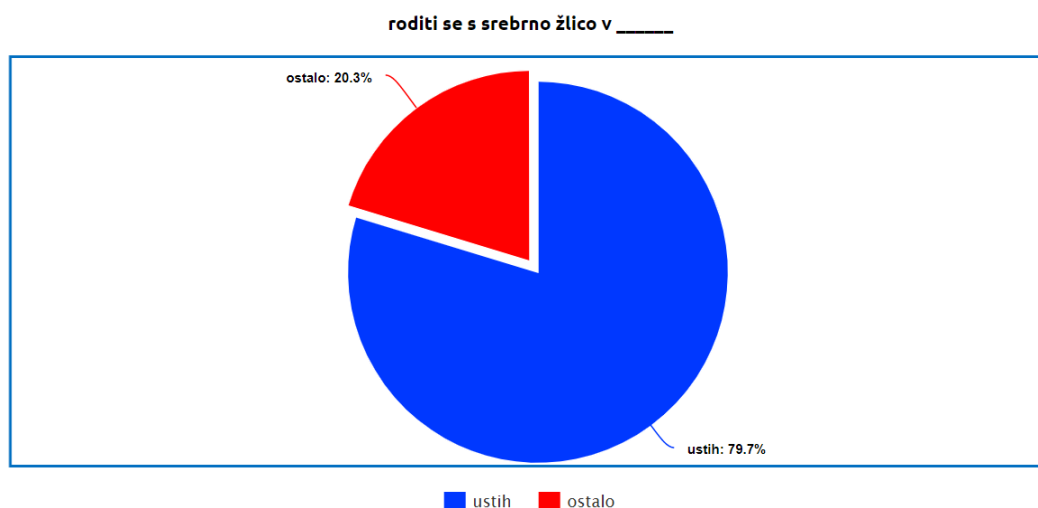
Najpogosteje naštetih frazemih pri 12. vprašanju so bili 'obrniti nekomu hrbet' in 'dobiti jih po hrbtu'. Kot je razvidno v tem tortnem diagramu, so odgovori zelo raznoliki (9). Zaključim torej lahko, da čeprav frazeme z besedo hrbet pozna manj kot 40 % anketirancev, ti poznajo zelo raznovrstne frazeme.

Pri 13. vprašanju so anketiranci morali dopolnjevati frazeme z različnimi deli telesa. Pri tem niso imeli ponujenih možnih odgovorov, kar je nalogo naredilo nekoliko težjo. Izbrala sem različno pogoste oz. znane frazeme.

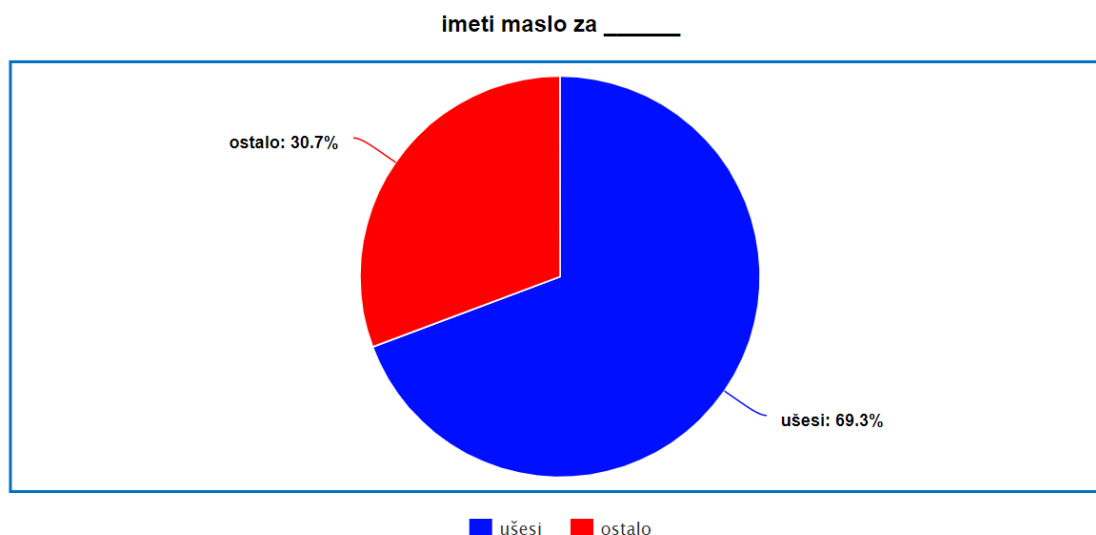
Slika 14: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'mačka je snedla ____ komu'

Pri vprašanju 13.a je velika večina pravilno dopolnila frazem z besedo jezik. Nekateri so dopolnili frazem tudi z besedo rep. Kljub temu je 89 % pravilnost zelo očiten pokazatelj, da je ta frazem zelo poznan.

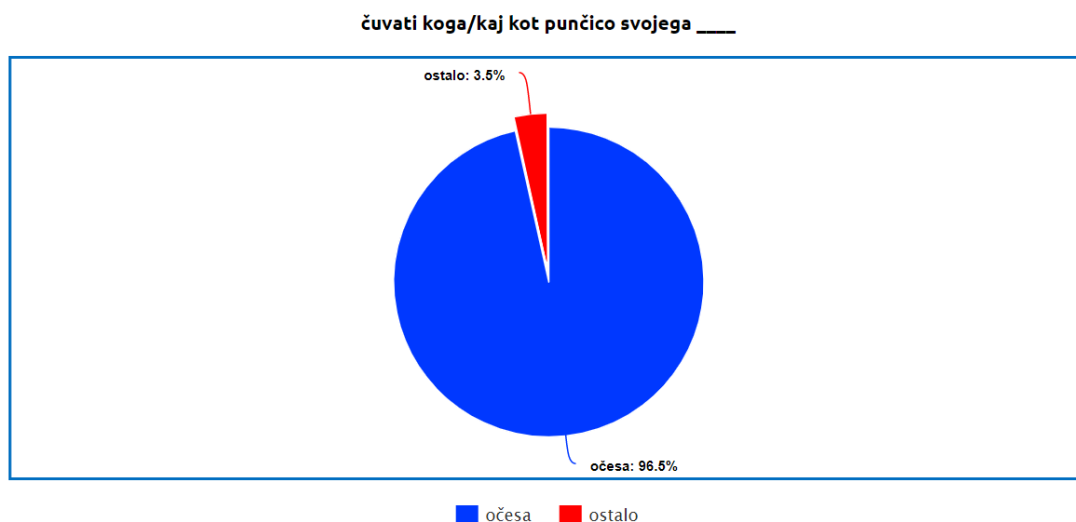
Slika 15: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'roditi se s srebrno žlico v ____'

Tudi pri vprašanju 13.b se s tortnega grafa lahko razbere, da je večina anketirancev pravilno napisala odgovor 'ustih'. Med ostalimi so bili tudi odgovori, kot sta 'rokah' in 'zibelki'. Tudi tukaj se je pokazalo, da so odrasli anketiranci prepoznali frazem in pravilno vstavili besedo, saj je tako naredilo skoraj 80 %.

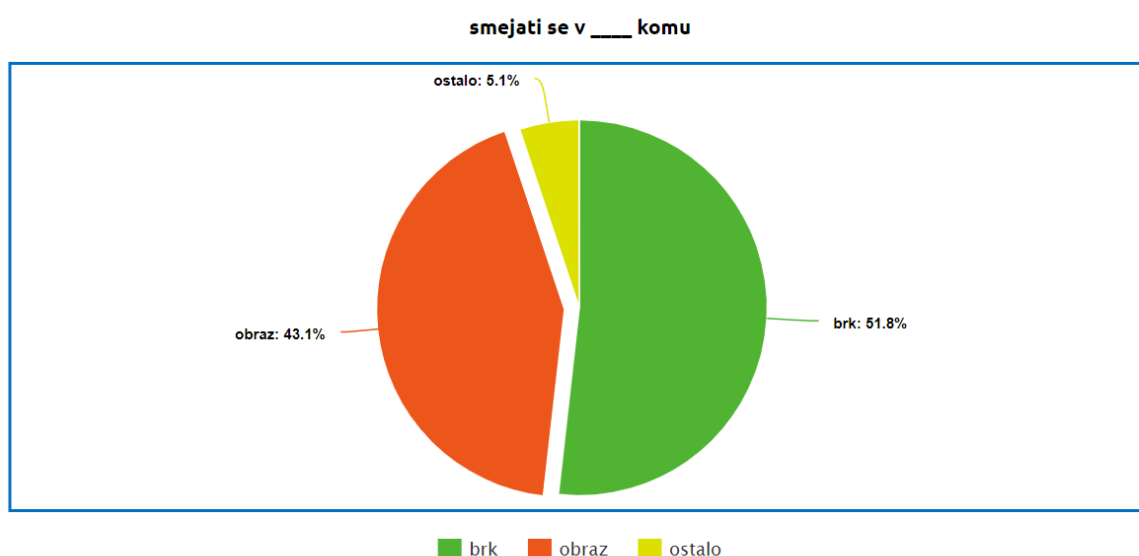
Slika 16: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'imeti maslo za _____'

Pri vprašanju 13.c je bilo med anketiranci več raznolikih odgovorov. Še vedno jih je večina odgovorila pravilno, skoraj 70 %, a so se pojavile tudi različne nepravilne dopolnitve, predvsem 'glava', saj so verjetno pomislili na frazem 'imeti maslo na glavi'. Nekaj jih je frazem dopolnilo tudi s pojmom, npr. 'sreča' in 'zajtrk', kar kaže na to, da je bilo nekaj anketirancev pri reševanju malce površnih, saj je v navodilih izrecno pisalo, da je treba frazem dopolniti z delom telesa. A vseeno je tudi ta frazem uspešno prepoznala večina anketirancev.

Slika 17: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'čuvati koga/kaj kot punčico svojega ____'

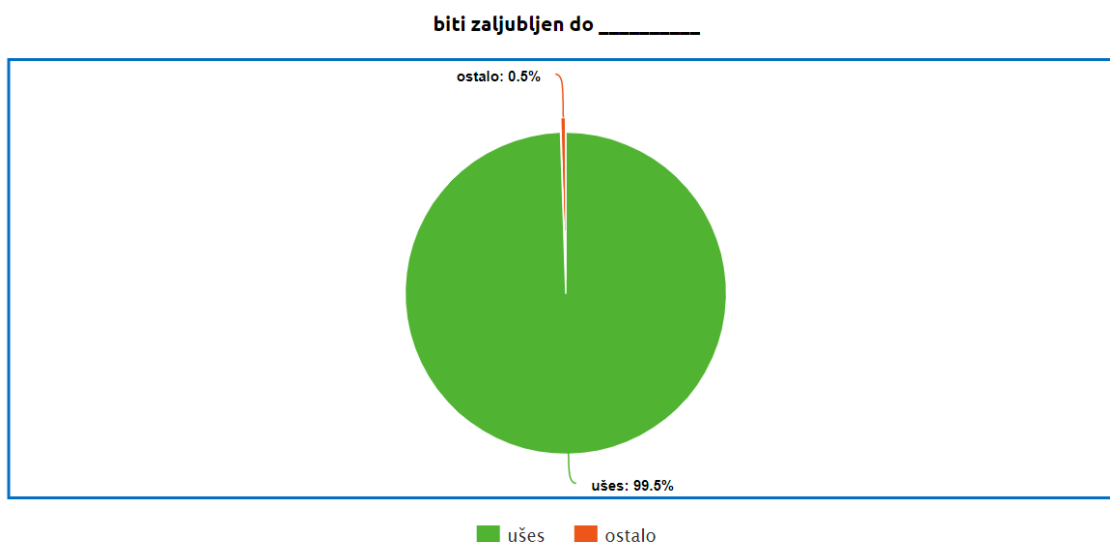
Tudi pri vprašanju 13.č je razvidno da je velika večina, 97 %, pravilno dopisala odgovor, torej so anketiranci lahko prepoznali frazem. Nekaj je sicer namesto očesa napisalo srce, ampak so ti odstotki zanemarljivi v primerjavi s pravilnim odgovorom.

Slika 18: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'smejati se v ____ komu'

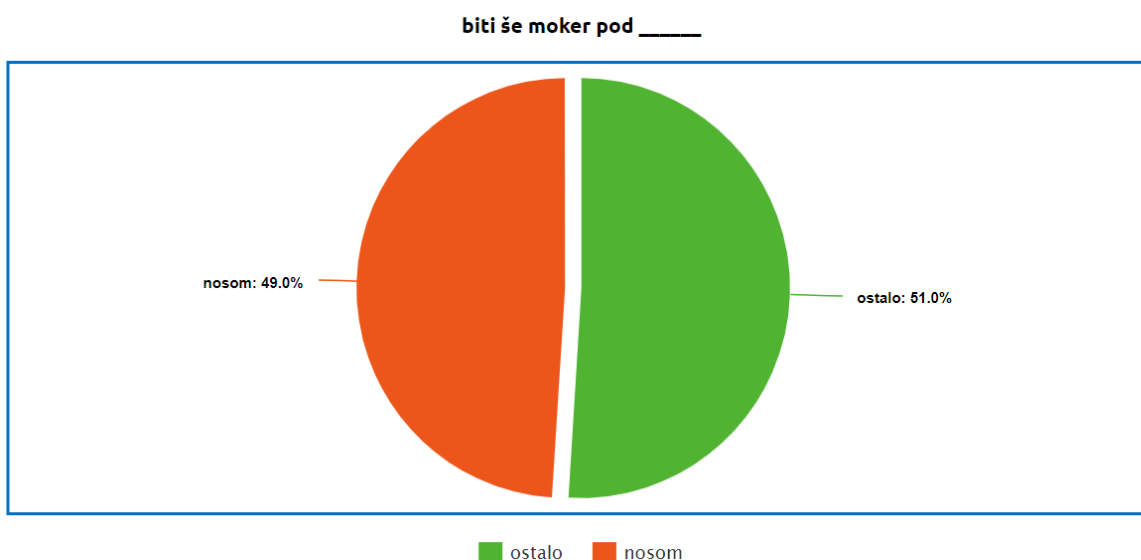
Pri vprašanju 13.d pa je prišlo do dveh možnih odgovorov, to sta 'brk' (tega je izbralo 52 %) in 'obraz' (43 %). Če vzamemo v poštev, da sta oba odgovora pravilna, je naloga zelo dobro

reševana, saj je bilo skoraj 95 % odgovorov pravih, kar pomeni, da tudi ta frazem(a) odrasli anketiranci zelo dobro poznajo.

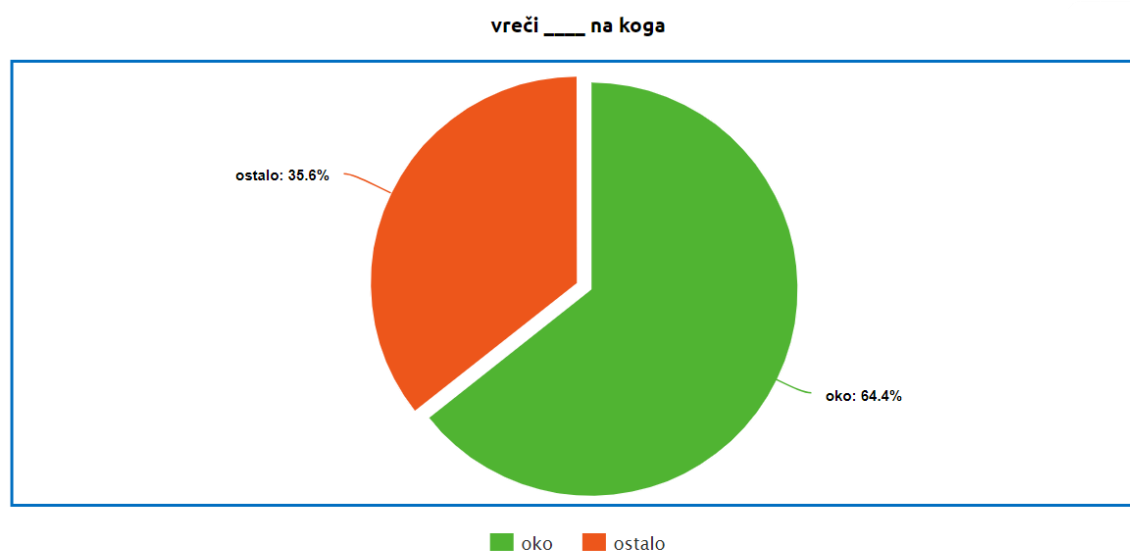
Slika 19: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti zaljubljen do _____'

13.e je bila za anketirance najlažja naloga, saj jih je pravilno odgovorilo skoraj 100 %. Ta naloga je eden izmed največji pokazatelj, kako dobro lahko anketiranci določen frazem, ki je pogosto v rabi, poznajo.

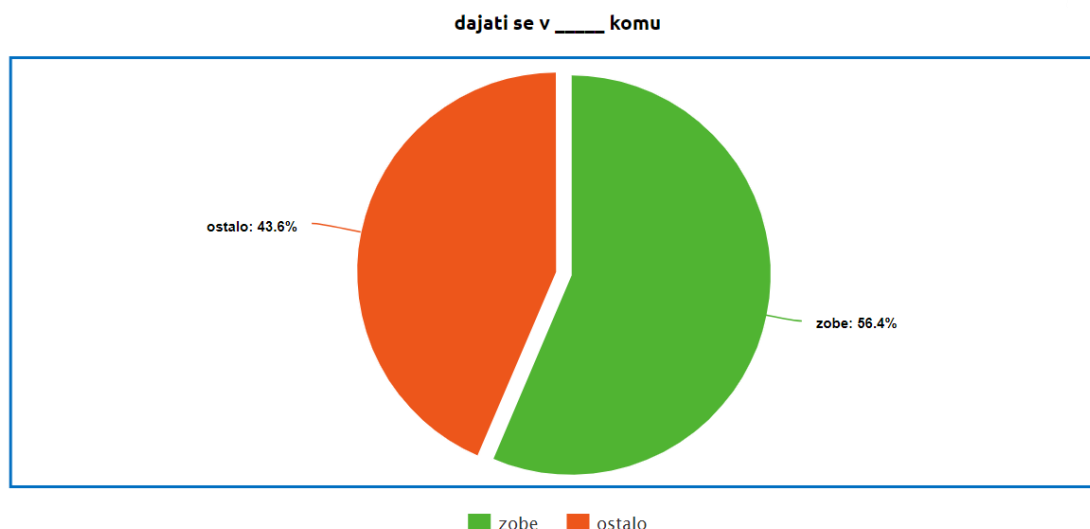
Slika 20: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti še moker pod _____'

Naloga 13.f je prinesla zelo raznolike odgovore, kljub temu pa jih je skoraj polovica pravilno izbrala besedo 'nosom'. Druga polovica je vstavljala zelo različne besede, npr. 'kožo', 'kapo', 'mišjo' in celo 'marelo'. Pri tej nalogi lahko vidimo, kako se poznavanje frazemov in pogostost njihove rabe razlikujeta. Poleg tega številni napačni odgovori kažejo na to, da vprašani včasih pomešajo različne frazeme, torej jih delno poznajo, ne pa dovolj, da bi nalogo pravilno rešili (npr. 'biti krvav pod kožo', 'imeti ga pod kapo').

Slika 21: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'vreči ____ na koga'

Pri predzadnji nalogi (13.g) je malo več kot polovica anketirancev pravilno vstavila besedo 'oko'. Tisti, ki so vstavili druge besede, so največkrat uporabili 'kamen' ali 'pepel', kar sta sestavini drugih frazemov in nista dela telesa, kar kaže na nenatančno branje navodil. Kljub temu je naloga pokazala povprečno znanje o tem frazemu.

Slika 22: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'dajati se v ____ komu'

Zadnja naloga (13.h) je bila rešena zelo različno. Večina (56 %) jih je frazem dopolnila z besedo 'zobe', nekateri pa so namesto tega napisali 'nos', 'roke' in celo 'krilo'. Ponovno so za napačne odgovore izbirali besede, ki so sestavni deli drugih frazemov. Kljub temu je tudi zadnja naloga bila rešena večinsko pravilno, kar dokazuje poznavanje frazemov.

4.3.2 Analiza odgovorov dijakov

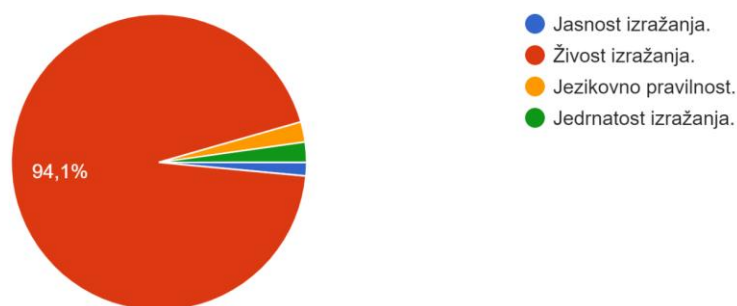

Slika 23: Odgovori na vprašanje, kaj je frazem

Dijaki so na prvo vprašanje odgovorili relativno dobro, saj so bili trije pravilni odgovori tudi največkrat izbrani, in sicer v 65 %, 56 % in 75 %, kar pomeni, da ima veliko dijakov zelo jasno predstavo o tem, kaj je definicija frazema in kakšne značilnosti ima.

Kaj doda frazem besedilu?

136 odgovorov

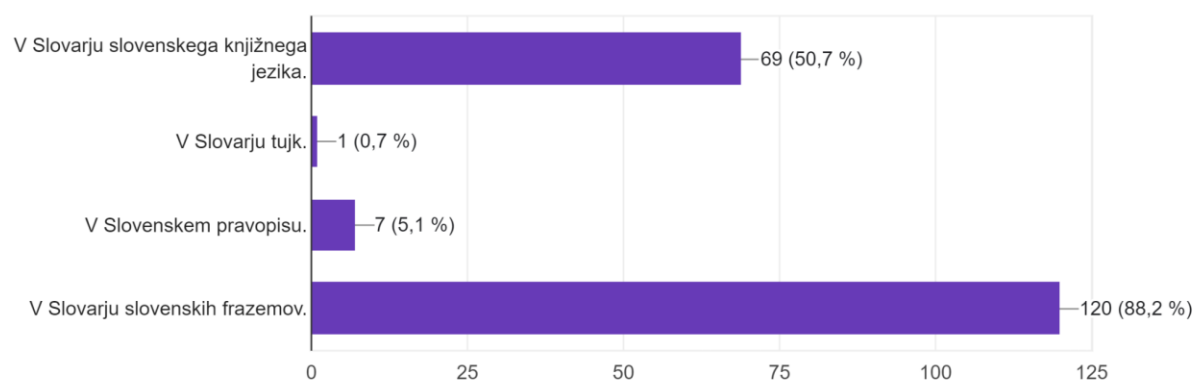

Slika 24: Odgovori na vprašanje, kaj doda frazem besedilu

Tudi pri drugem vprašanju dijaki niso imeli težav. Odgovor je bil izbran 94 %, kar jasno nakazuje, da dijaki frazeme dobro poznajo vsaj teoretično. Dejavnik, ki močno vpliva na tako visok rezultat, pa je zagotovo tudi dejstvo, da je frazeologija učna snov v 2. letniku gimnazijskega in srednjega strokovnega programa.

Kje najdemo informacije o pomenu frazemov? (Možnih je več odgovorov.)

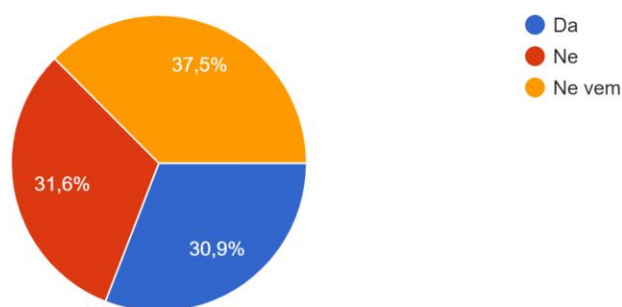
136 odgovorov

Slika 25: Odgovori na vprašanje, kje najdemo informacije o pomenu frazemov

3. odgovor je imel nižje odstotke, kot sem pričakovala. Zadnji odgovor, ki je najbolj smiselni, je izbralo 88 % dijakov, kar je veliko, a še vedno ne tako zelo, kot pričakovano. Za drugi pravilen odgovor, ki je prvi med navedenimi, pa je vedela le polovica anketirancev, kar ni ravno spodbuden rezultat glede na dejstvo, da se o tem učimo pri slovenščini. Kljub temu je več kot polovica dijakov vedela, kje frazeme poiskati, kar pomeni, da so srednješolci seznanjeni s tem, kje iskati pomen frazemov, če se znajdejo v dilemi.

Ali se ti zdi, da dobro poznaš slovenske frazeme?
136 odgovorov

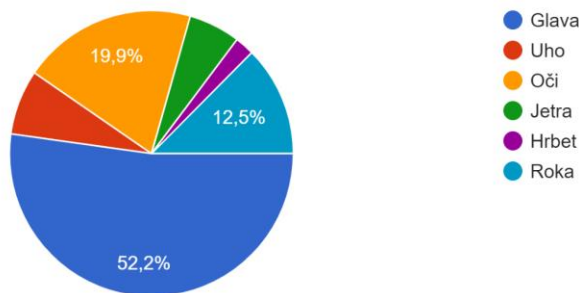

Slika 26: Odgovori na vprašanje, ali se ti zdi da dobro poznaš frazeme

Tudi rezultati na 4. vprašanje so bili rahlo presenetljivi. Zanimivo mi je dejstvo, da je skoraj tretjina anketirancev odgovorila, da dobro pozna slovenske frazem. Sicer sta bila druga dva odgovora bolj zastopanja, in če ju združimo, ugotovimo, da kar dve tretjini dijakov bodisi slabo pozna frazeme ali pa se do tega vprašanja ni zmožna opredeliti, a vseeno se mi zdi prijetno presenečenje, da so se dijaki samoocenili za 'poznavalce' v takšnih odstotkih.

Kateri deli človeškega telesa so po tvojem mnenju najpogostejše sestavni deli frazemov?

136 odgovorov

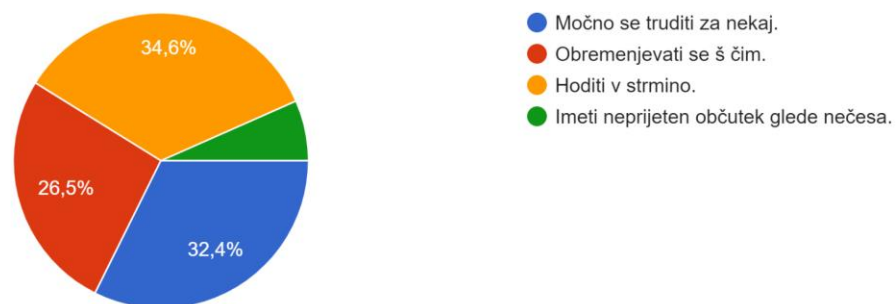

Slika 27: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'gristi kolena'

Na 5. vprašanje so dijaki presenetljivo dobro odgovorili. Zanimalo me je namreč mnenje oz. sklepanje dijakov glede pogostosti delov telesa v frazemih. Več kot polovica jih je odgovorila pravilno, saj je beseda glava res v največ frazemih. Druga najpogostejše uporabljena beseda pa niso oči, temveč roke, ki pa so jih tudi dijaki uvrstili kar visoko. Rezultati pokažejo, da dijaki poznajo največ frazemov, povezanih z glavo, ki so tudi v resnici največkrat uporabljeni.

Kaj pomeni 'gristi kolena'?

136 odgovorov

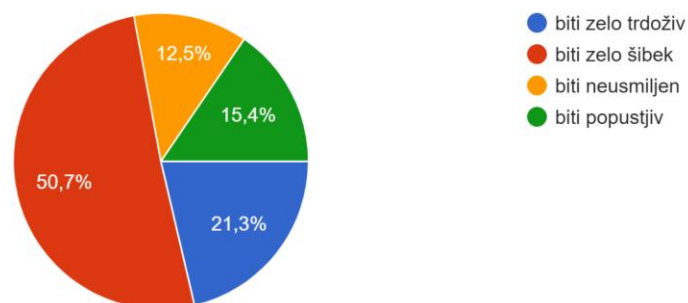
Slika 28: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'gristi kolena'

Pri 6. vprašanju so odgovori zelo razdeljeni. Sicer jih je največ odgovorilo pravilno, a so ti odstotki nekoliko nižji (34 %), medtem ko je po pogostosti na drugem mestu odgovor 'obremenjevati se s čim' (32 %), torej med odgovoroma ni velike odstotkovne razlike. Ravno v tem primeru lahko vidimo pomanjkanje znanja o pomenu frazemov pri dijakih, saj je

napačnih odgovorov okrog skoraj dve tretjini. Iz tega lahko sklepam, da frazemov, ki se redkeje uporabljajo v vsakdanjiku, dijaki ne poznajo zelo dobro oz. o njihovem pomenu bolj kot ne ugibajo.

Kaj pomeni 'imeti bela jetra'?

136 odgovorov

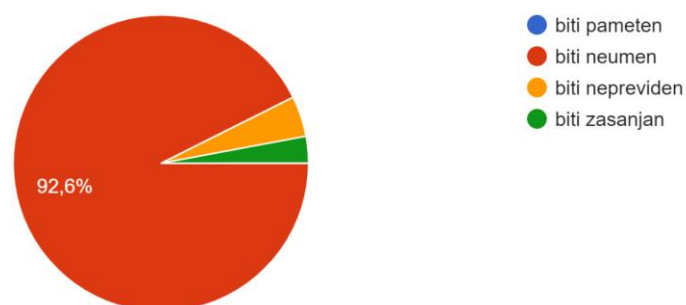

Slika 29: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti bela jetra'

Tudi pri 7. vprašanju so dijaki pravilno odgovorili le v 21 %, kar me ni presenetilo. 79 % odgovorov je napačnih, torej večina dijakov ne pozna tega frazema.

Kaj pomeni 'imeti kurje možgane'?

136 odgovorov

Slika 30: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti kurje možgane'

8. vprašanje je bilo odgovorjeno zelo dobro. Pravilno je odgovorilo 93 % anketirancev, kar pokaže poznavanje izbranega frazema. Kot je razvidno iz primerjave s prejšnjima dvema

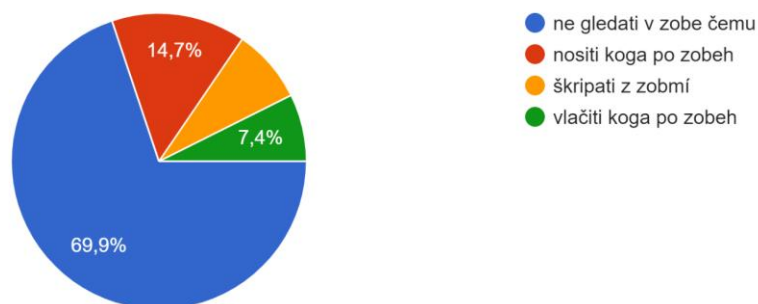
vprašanjsima, je ta frazem lažji in bolj poznan, zato je naloga tudi bolje rešena. Iz tega lahko sklepam, da dijaki poznajo tovrstne vsakdanje frazeme.

Slika 31: Odgovori na vprašanje, kaj pomeni 'imeti v malem prstu'

Skoraj 96 % je na 9. vprašanje odgovorilo pravilno. Večina jih je napisala, da to pomeni, da nekaj obvladaš ali pa da si v nečem dober. Iz tega lahko sklepam, da so ta frazem anketiranci prepoznali in pravilno pojasnili, kaj pomeni, da ga tudi razumejo.

Kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo?
136 odgovorov

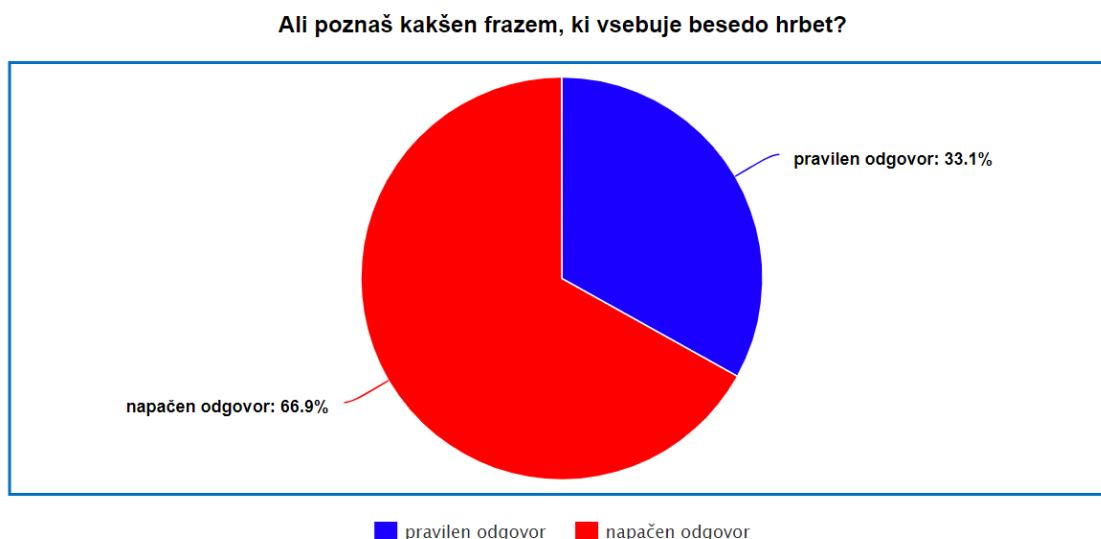
Slika 32: Odgovori na vprašanje, kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo

Tudi pri nalogi, ki poleg razumevanja frazema zahteva pravilno razbiranje konteksta, v katerem se ta pojavi, so se dijaki dobro odrezali, saj jih je kar 70 % odgovorilo pravilno. Tudi tukaj je uporabljen prepoznaven frazem, kar še bolj potrjuje moje prepričanje, da dijaki frazeme poznajo, kadar gre za vsakdanje in pogosto rabljene.

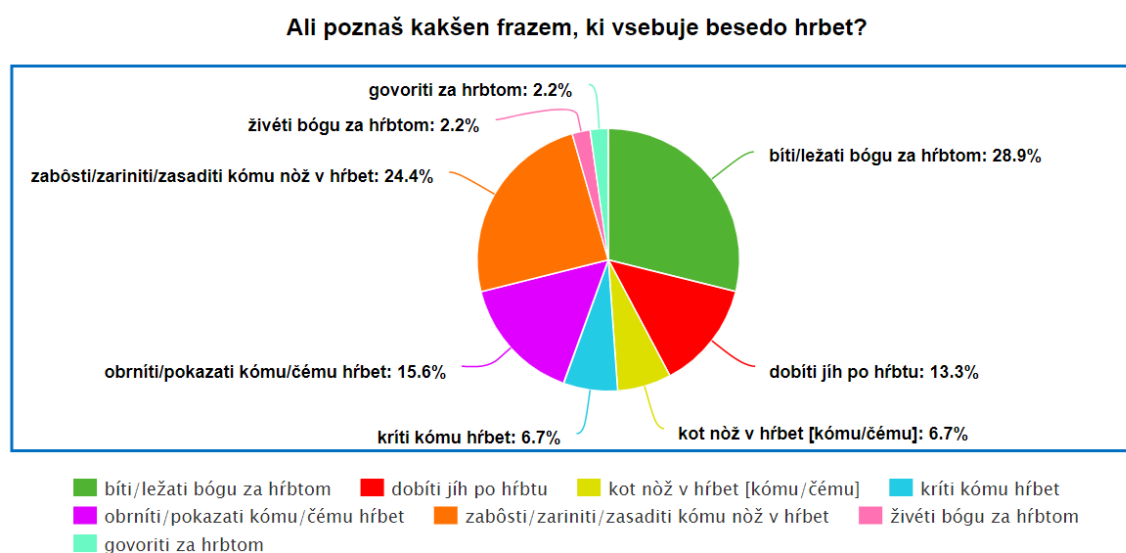
Slika 33: Odgovori na vprašanje, kako imenujemo slabšalni izraz za žensko

Na 11. vprašanje je le 9 % dijakov odgovorilo pravilno, kaj je tudi pričakovano. Frazem Adamovo rebro je precej starinski in le redko v rabi. Če vzamemo to v obzir, je prav zanimivo, da je 9 % dijakov poznalo tako staro poimenovanje. Druga poimenovanja so bila npr. 'baba' (pri tem se kaže nenatančno branje navodil, ki zahtevajo uporabo besede, ki poimenuje del telesa), 'bosonoga ženska' in celo 'debelo črevo'.

Slika 34: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet

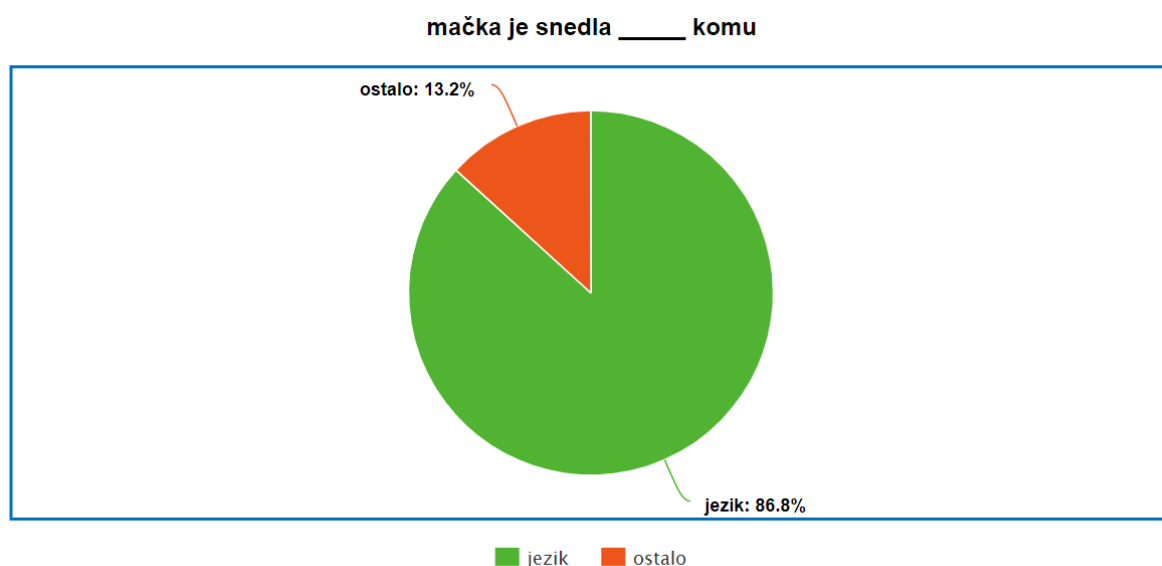
Zanimivi so se mi zdeli odgovori na 12. vprašanje, saj je kar 70 % dijakov odgovorilo, da ne pozna nobenega frazema, ki bi vseboval besedo hrbet. Tisti dijaki, ki so na vprašanje odgovorili pritrdilno, pa so dopisali različne frazeme, kar je razvidno iz spodnje slike.

Slika 35: Odgovori na vprašanje, ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet

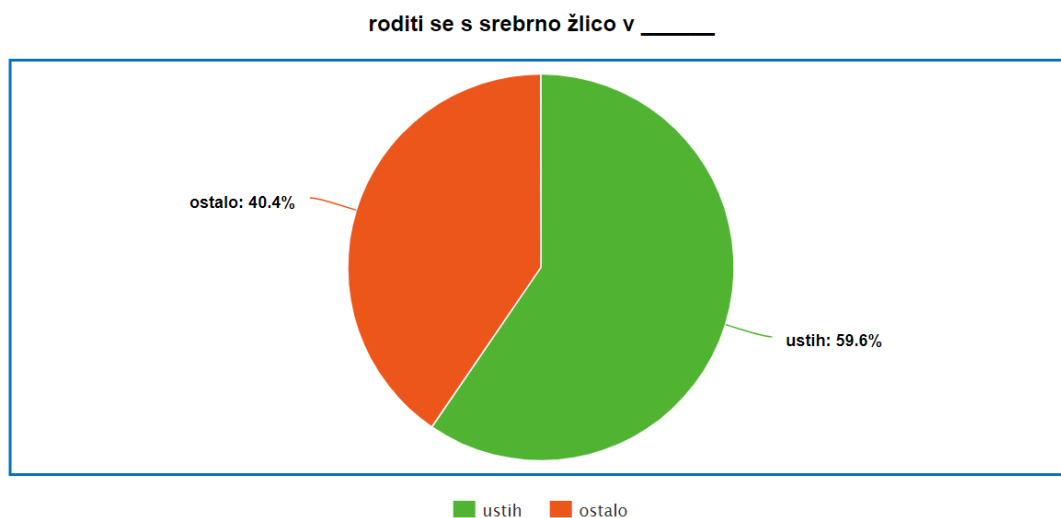
Med 30 % pritrdilnih odgovorov so dijaki navedli 8 različnih frazemov. Največkrat se je pojavil 'biti bogu za hrbtom', nato pa 'zabosti komu nož v hrbet'. Presenetil me je pester izbor

frazemov, ki so jih dijaki poznali, saj to pomeni, da kljub temu da le 30% dijakov pozna frazem, povezan s hrbtom, ti poznajo zelo različne. Verjetno v resnici več dijakov pozna ali vsaj prepozna kak frazem s to besedo, vendar je naloga zastavljena tako, da se moraš ustreznega frazema sam spomniti, kar je težje, kot če bi bil frazem že naveden in bi anketiranci morali pojasniti, kaj pomeni.

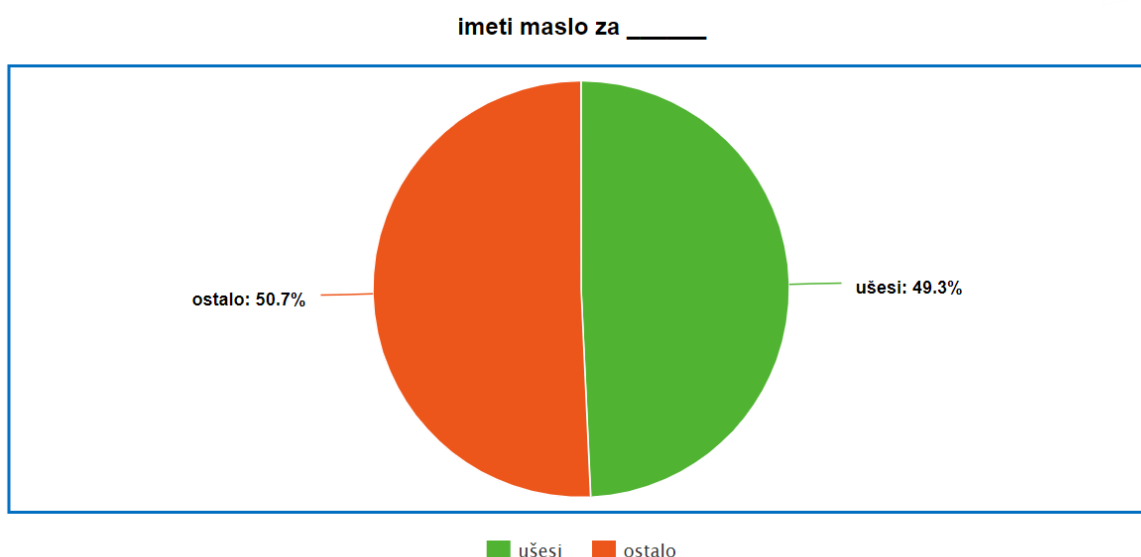
Slika 36: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'mačka je snedla ____ komu'

Pri vprašanju 13.a je je velika večina dopolnila frazem z besedo 'jezik', ki je tudi pravilen odgovor. Nekateri so frazem dopolnili tudi z besedo 'miš'. Kljub temu je tortni diagram pokazatelj poznavanja tega frazema, saj je 87 % dijakov odgovorilo pravilno.

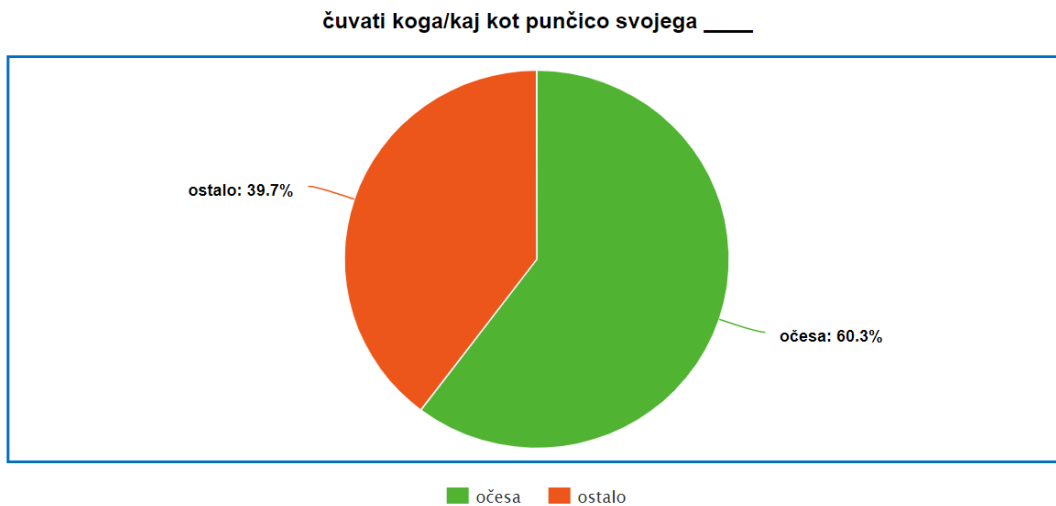
Slika 37: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'roditi se s srebrno žlico v _____'

Tudi pri 13.b je večina odgovorila s pravilnim odgovorom, in to kar v 60 %. Kljub temu je bilo nekaj drugačnih odgovorov, največkrat se je pojavila beseda 'roki'.

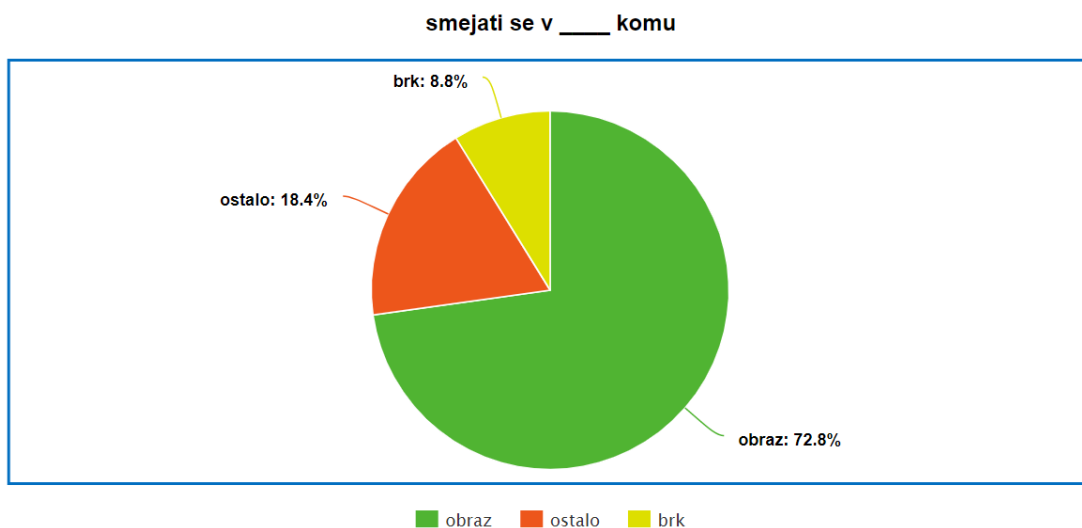
Slika 38: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'imeti maslo za _____'

Pri nalogi 13.c so bili odgovori enakomerno porazdeljeni med pravilne (dopolnitev z besedo 'ušesa') in nepravilne, med katerimi najdemo npr. 'kruh' ali pa 'glavo'. Drugo besedo so najverjetneje vstavili zaradi frazema imeti 'maslo na glavi', zato vseeno menim, da so odgovori zadovoljivi, čeprav je pravih le polovica.

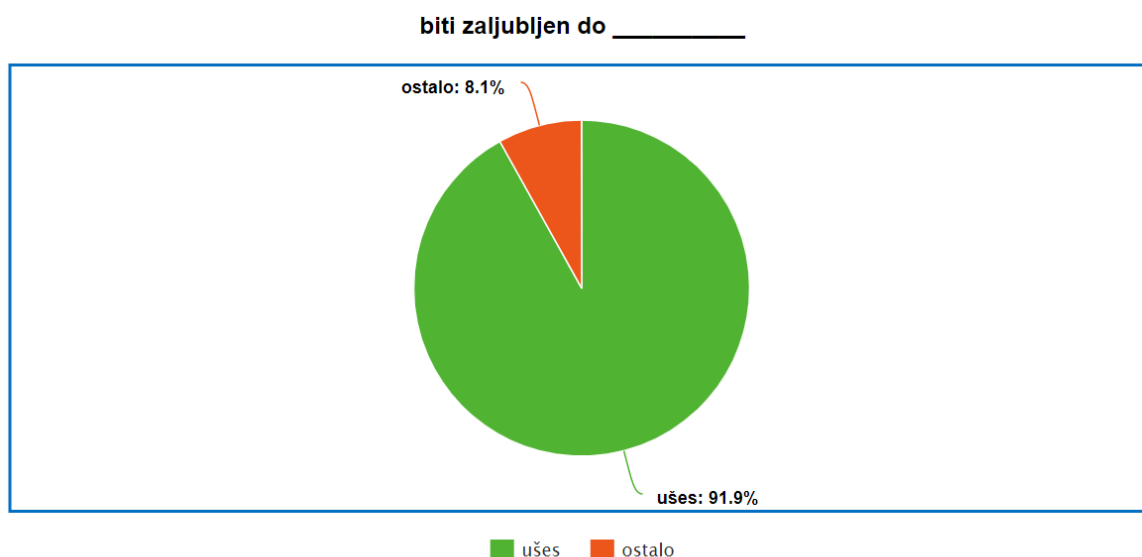
Slika 39: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'čuvati koga/kaj kot punčico svojega ____'

Več kot 60 % dijakov je pravilno dopolnilo frazem v nalogi 13.č. Frazem, ki je dokaj znan, je torej bil bolj prepoznan med dijaki kot drugi manj znani. Med napačnimi odgovori jih je največ dopisalo 'srce' ali 'telo'.

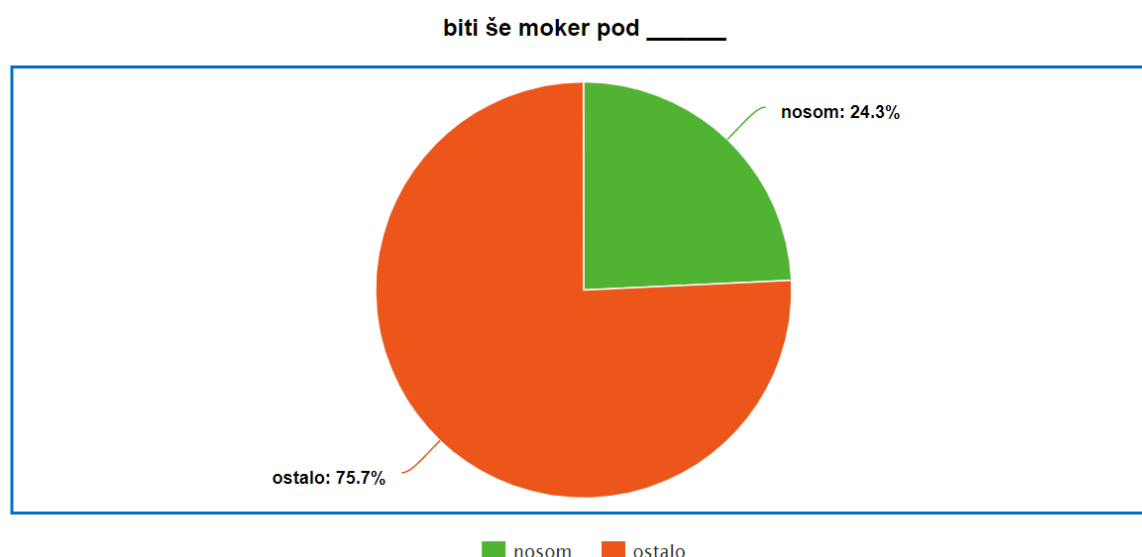
Slika 40: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'smejati se v ____ komu'

Naloga 13.d je bila rešena zelo dobro, saj je kar 73 % anketirancev odgovorilo pravilno. Le 18 % jih je odgovorilo popolnoma napačno, saj sem odgovor 'v brk' štela kot pravilen alternativni odgovor. Tudi pri tej nalogi so dijaki pokazali dobro (pre)poznavanje frazema.

Slika 41: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti zaljubljen do _____'

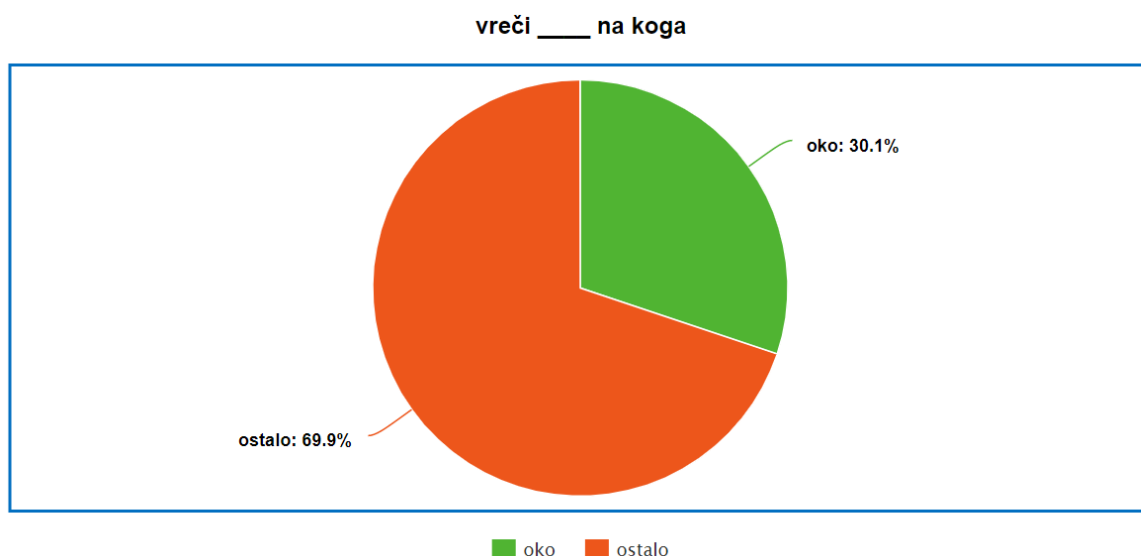
Frazem, ki je bil v nalogi 13.e, je zelo dobro poznan in uporabljen v vsakodnevem kontekstu. Dijaki so tudi iz tega razloga rešili nalogo pravilno v 92 %. To še bolj nakazuje na dejstvo, da dijaki poznajo frazeme, ki so pogosto uporabljeni.

Slika 42: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'biti še moker pod _____'

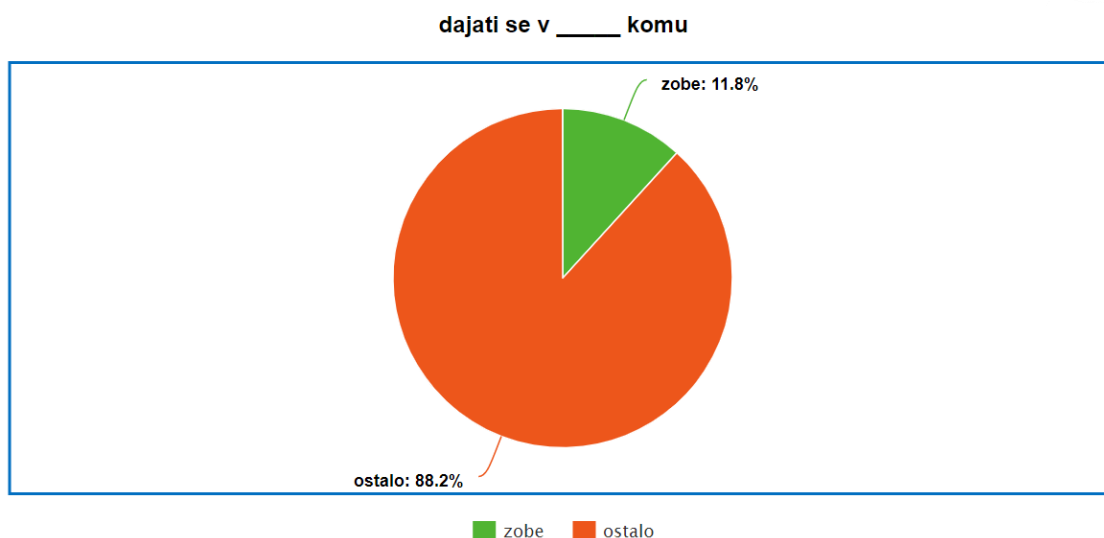
Na vprašanje 13.f so dijaki odgovarjali zelo različno. 24 % pravih odgovorov je manj, kot sem pričakovala, saj frazem ni tako nepoznan in se tudi uporablja v vsakodnevni rabi. Dijaki so v 76 % napačnih odgovorov vstavljali besede 'koža', 'nogavice', 'hlače' in tudi 'pas'. Razen

zadnjega primera, ki lahko poimenuje bodisi del telesa ali oblačila, vsi drugi kažejo na nenatančno branje navodil, ki so jasno zahtevala, da je vstavljena beseda del telesa.

Slika 43: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'vreči ____ na koga'

Pri predzadnjem vprašanju (13.g) je bilo napisanih veliko raznolikih odgovorov. 30 % je napisalo 'oko' oz. 'oči', medtem ko je ostalih 70 % izbiralo besede 'roke', 'kamen' ali 'pogled'. Tudi pri dijakih se ponavlja trend odgovarjanja z besedo, ki ni del telesa, kar nakazuje na pomanjkanje pozornosti pri branju navodil.

Slika 44: Odgovori, ki so dopolnili frazem 'dajati se v ____ komu'

Zadnji frazem pri nalogi 13.h so dijaki relativno slabo poznali, saj jih je pravilno odgovorilo le 12 %. Veliko jih je namesto z 'zobmi' odgovorilo 'kolena', 'objem', 'roke' ali pa, da frazema ne poznajo. Iz tega lahko zaključim, da dijaki dobro poznajo frazeme, ki so zelo pogosti in znani, poglobljenega in širokega znanja o frazemih pa nimajo. Večine frazemov iz naloge 13. dijaki v veliki večini namreč niso poznali.

4.3.3 Primerjava rezultatov ankete za odrasle in dijake

Dijaki in odrasli so se v rezultatih ankete, ki je preverjala njihovo teoretično in praktično poznavanje frazemov, med seboj zelo razlikovali. Dijaki so pri večini teoretičnih vprašanjih odgovarjali bolj pravilno kot odrasli, medtem ko so odrasli bili uspešnejši pri praktičnih nalogah.

Če pogledamo natančneje, so dijaki pri 1. vprašanju, ki je preverjalo poznavanje definicije in splošnih lastnosti frazemov, imeli boljši rezultat kot odrasli. Dijaki so namreč v večjem številu izbrali dodatna pravilna odgovora ('frazem je tudi pregovor' in 'frazemi so slogovno zaznamovani'), odstotki pravilnih odgovorov pri najočitnejšem oz. najslošnejšem pravilnem odgovoru ('frazemi so stalne besedne zveze z ne napovedljivim (prenesenim) pomenom') pa so bili zelo podobni. Prav tako so pri 2. vprašanju dijaki z večjimi odstotki pravilno odgovorili, da frazemi besedilu dodajo živost izražanja. Tudi 3. vprašanje, ki je bilo zadnje bolj teoretične narave, so dijaki rešili bolje od odraslih, saj so ti vedeli, kje najti frazeme, v manjših odstotkih. Iz tega lahko zaključim, da dijaki bolje poznajo teoretično ozadje frazemov kot odrasli. Eden izmed dejavnikov, zakaj je tako, je vsekakor dejstvo, da je frazeologija del učnega načrta. Odrasli so navkljub temu pokazali solidno teoretično znanje, saj so zelo dobro odgovorili na vsa vprašanja.

Tudi pri samooceni se je že pokazal trend, da bodo odrasli verjetno poznali frazeme bolje kot dijaki. Več se jih je namreč ocenila, da dobro poznajo frazeme, medtem ko je dve tretjini dijakov odgovorilo negativno ali pa, da svojega znanja ne morejo oceniti.

Pri 5. vprašanju so tako dijaki kot odrasli pravilno ocenili, da je največ frazemov, ki vsebujejo dele človeškega telesa, povezanih z glavo. Kot drugo največkrat izbrano možnost so oboji izbrali oči, nato pa so sledile roke, ki so v resnici pogostejše sestavina frazemov kot oči, a razlika v pogostosti pri teh dveh besedah ni zelo velika. Zato lahko sklenem, da sta obe skupini anketirancev zelo uspešno rešili to nalogo in torej pravilno sklepali, kateri deli telesa se najpogostejše pojavljajo v tovrstnih frazemih, kar me je pozitivno presenetilo.

Vprašanja v nadaljevanju so preverjala poznavanje različnih frazemov. Pri 6. vprašanju o pomenu frazema 'gristi kolena' so odrasli v večjih odstotkih odgovorili pravilno. Dijaki so imeli zelo različne odgovore in pravilne definicije niso izbrali niti v polovici odstotkov. Tudi pri naslednjem vprašanju so dijaki imeli večje težave kot odrasli, le pri 8. nalogi se bili približno enakovredni. 8. vprašanje je vsebovalo najbolj enostaven in pogost frazem. Že iz teh treh vprašanj lahko sklepam, da dijaki poznajo le poznane in enostavne frazeme, medtem ko jim težji in manj poznani ne ležijo. Odrasli pa pri težjih in lažjih frazemih bolje odgovarjajo kot dijaki, čeprav se tudi pri njih vidi, da so pri nalogah z bolj nepoznanimi frazemi odstotki pravih odgovorov nižji. Tudi pri naslednjem vprašanju se nadaljuje enak trend. Kljub dobri odgovori obeh skupin vprašanih so odrasli v večjem številu napisali pravi odgovor kot dijaki. Enako je bilo pri nalogi z bralnim razumevanjem - tudi v tej so odrasli s kar 14 % več, odgovorili pravilno. To pomeni, da odrasli res poznajo več frazemov oz. jih lahko tudi bolje uvrstijo v kontekst. 11. vprašanje je bilo pri obeh vzorcih pravilno rešeno le malokrat, a kljub temu so odrasli kot pričakovano frazem bolje poznali. Pravzaprav me je presenetilo, da so dijaki frazem sploh prepoznali, saj je starinski in se le redko uporablja. Pri 12. nalogi so odrasli in dijaki v podobnih odstotkih pravilno odgovorili na vprašanje. Razlika (sicer majhna) pa se je vendarle videla pri naštevanju frazemov, saj so dijaki našteali 8 različnih frazemov, medtem kot so jih odrasli 9.

Pri 13. nalogi, pri kateri je bilo treba dopolniti dane frazeme in je vsebovala 9 podnalog, se pojavi jasno razviden vzorec. Lažje (pogostejše, bolj vsakdanje) frazeme so v večini poznali tako dijaki kot odrasli, medtem ko so za težje in manj prepoznavne frazeme dijaki vedeli le v manjših odstotkih, odrasli pa v večini. Najbolj vidno je to pri zadnjih treh frazemih oz. nalogah, pri katerih so dijaki odgovorili pravilno v manj kot tretjini, odrasli pa v več kot polovici.

5. UGOTOVITVE

1. Splošno znane in pogosto rabljene frazeme, kot je npr. 'biti zaljubljen do ušes', bodo v večini prepoznali in razumeli tako odrasli kot dijaki.

Hipoteza je bila pravilna. Pri lažjih in poznanih frazemih (pri vprašanjih 8.; 9.; 13.a, b, č, d, e) so tako dijaki kot odrasli odgovorili pravilno v več odstotkih, kot pri drugih. Konkretno sta v primeru 'biti zaljubljen do ušes' oba vzorca odgovorila v odstotkih, višjih kot 90. Iz tega lahko sklepam, da je hipoteza potrjena.

2. Malo poznane frazeme, kot je npr. 'gristi kolena', bodo odrasli prepoznali v več odstotkih kot dijaki.

Tudi ta hipoteza se je izkazala za pravilno. Dijaki so namreč nepoznane frazeme (pri vprašanjih 6.; 7.; 11.; 13.c, f, g, h) pravilno prepoznali le v manjših odstotkih, medtem ko so bili odrasli uspešnejši pri reševanju teh nalog. Pri večini frazemov so odrasli celo prepoznali frazeme v več kot 50 %, medtem ko so jih dijaki prepoznali v manj kot tretjini.

3. Zelo redko uporabljene frazeme, med katere sodijo npr. nekateri svetopisemski frazemi, kot je izraz 'Adamovo rebro' kot poimenovanje za žensko, večina ne bo poznala.

Hipoteza je delno potrjena. Za izbrani frazem, ki je bil uporabljen pri vprašanju 11., je sicer hipoteza pravilna, ampak v drugih primerih, v katerih so se pojavili manj poznani frazemi (npr. 'moker pod nosom' pri vprašanju 13.f), so se odrasli kljub mojim predvidevanjem izkazali veliko bolje kot pričakovano. Hipoteza torej drži za vzorec dijakov, za vzorec odraslih pa ne, saj so odrasli na vprašanja 6., 7. in 13.c, f, g, h večinoma odgovorili pravilno.

4. Na splošno bodo odrasli prepoznali več frazemov kot dijaki.

Hipoteza je potrjena. Kot je razvidno iz analize, so odrasli pri vseh praktičnih vprašanjih odgovorili bolje kot dijaki.

5. Večina bo pravilno definirala, kaj je frazem in kje poiskati njegov pomen.

Hipoteza je delno potrjena. Dijaki so frazem v večini pravilno definirali in vedeli kje poiskati njihov pomen (kar je razvidno iz 1. in 2. vprašanja), medtem, ko so se odrasli pri tem izkazali slabše. Pri definicijah so namreč druga dva pravilna odgovora označili za pravilna v manj kot polovičnih odstotkih.

6. Vsi anketiranci bodo pri vstavljanju besed uporabili del telesa, saj tako zahtevajo navodila, vendar ta ne bo vedno pravilen.

Hipoteza je ovržena, saj je pri 11. in 13. nalogi precej, tako dijakov kot odraslih, odgovarjalo z besedami, ki niso deli telesa. V anketnih odgovorih so se pojavljale besede, kot so 'med', 'objem', 'marela' itd. Večina teh besed se dejansko pojavlja kot sestavina frazemov, vendar ne v navedenih, poleg tega pa ne gre za dele telesa, zato so ti odgovori napačni.

Povzamem torej lahko, da je anketa, ki je preverjala teoretično in praktično poznavanje frazemov dijakov in odraslih, dosegla svoj namen in pokazala razlike v njihovem poznavanju. Dijaki so pri večini teoretičnih vprašanjih odgovarjali pravilneje kot odrasli, medtem ko so odrasli bili uspešnejši pri praktičnih nalogah. Ta rezultat si razlagam, kot posledico dejstva, da se dijaki o frazemih učijo v šoli, zato je njihovo teoretično zanje bolj sveže, praktičnega znanja oz. poznavanja frazemov pa ne pridobimo toliko v šoli, kot v vsakodnevni komunikaciji, še več pa z branjem. Oboje sta dejavnosti, ki ju počnemo vse življenje, zato je pričakovano, da bodo starejši in izkušenejši (tudi bolj načitani) ljudje poznali več frazemov kot mladi. Razveseljuje pa me dejstvo, da tako dijaki kot odrasli, poznajo frazeme in jih znajo tudi uporabljati, saj so frazemi pomembno bogastvo slovenskega jezika.

6. VIRI IN LITERATURA

Frazeologija (b.d.). <https://www.frazemi.com/frazeologija/>

Križišnik, E. (2013). *Moderna frazeološka veda v slovenistiki*. Ljubljana: Založba ZRC

Peterman, J. (1988). *Frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (I–IV)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Gantar, P. (2007). *Stalne besedne zveze v slovenščini: korpusni pristop*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Fabčič, M. L., & Bernjak, E. (2014). *Frazemi in pregovori v stiku: kulturološki in semantično-pragmatični vidiki*. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Oddelek za germanistiko.

Toporišič, J. (2006). *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kržišnik, E. (1994). Frazeologija kot izražanje v "podobah". V: Križaj Ortar, M., Bešter, M., & Kržišnik, E. *Pouk slovenščine malo drugače* (str. 91–103). Trzin: Different, d. o. o.

Fran (2014). <https://www.fran.si>

7. PRILOGI

7.1 Seznam frazemov, ki vsebujejo dele človeškega telesa

Dele človeškega telesa vsebujejo naslednji frazemi:

1. Glava in njeni deli

1.1 Glava

báti se za svôjo glávo
ne/belíti si glávo [s čím]
bíti [bòlj] počasne gláve
bíti brez gláve in répa
bíti ob glávo
délo je zráslo kómu čez glávo
dobíti jích po glávi
dobíti króglo v glávo
[êno] kolésce [v glávi] mánjka kómu
gláva [kóga] je kot sód/iméti glávo kot čebèr/sod
gláve bódo letéle
glávo za glávo
iméti česa prek gláve
iméti glávo na právem méstu
iméti glávo za kàj
iméti kàj na glávi
ne/iméti kàj [vèč] solí v glávi
iméti máslo na glávi
iméti póлно glávo česa
iméti prážno glávo
iméti slámo v glávi
iméti sršéne v glávi
in če se [vsì] na glávo postávijo
íti z glávo skozi zíd
izgubíti glávo
kàj je zráslo kómu čez glávo
kàj [vsè] je postávljeno na glávo
kákšen koléšček [v glávi] mánjka kómu
kómu se je posvetílo v glávi
kot kúra brez gláve
krí je šínila/udarila kómu v glávo
króna ne bo pádla kómu z gláve
krónana gláva

mísliti bòlj s sŕcem kot z glávo
nakopáti si/kómu kàj/vraga na glávo
ne/iméti ne gláve ne répa
ne/iméti ne répa ne gláve
ne/razbíjati si gláve [s čím]
ne védeti, kjé se drží gláva kóga
[nójevsko] skrívanje/tiščanje gláve v pések
nosíti glávo napródej
nosíti glávo v tórbi
nosíti kàj na glávi
obrzdati vróče gláve
od gláve do nôg/pet
odnêsti célo glávo
ohladíti vróče gláve
opráti kómu glávo
pámetna gláva
plačáti z glávo
pognáti kómu/si króglo v glávo
pomáhana gláva
posípati si glávo s pepélom
postáviti kàj/se/vse na glávo
potrésti si glávo s pepélom
prázna gláva
rásti kómu čez glávo
ríniti/siliti z glávo skozi zíd
sedéti kómu na glávi
vróča gláva
vsè je na glávi
zahtévati glávo kóga
zméšati kómu glávo
zrásti kómu čez glávo

1.2 Obraz

glédati smŕti v obràz
krí je zalíla kómu obràz
ne môči poglédati v obràz kómu
obràz se je podáljšal/zmračíl kómu
pokazati svóje právi obràz
povédati kómu kaj/resníco v obràz
smejáti se v obràz kómu
sóditi kóga po obráz

vréči kómu rokavíco [v obràz]

z dvéma obrázoma

zréti smřti v obràz

1.3 Oči

bíti kómu trn v očéh

bíti/bosti v očí

číst kot ríbjé okó

čúvati kóga/kàj kot púnčico svôjega očésa

dogôvor na štíri očí

drégniti v kúrje okó

dvóbòj iz očí v očí

glédati se iz očí v očí

glédati smřti v očí

govoríti iz očí v očí/na štíri očí

hodíti kód z odpřtimi/zapřtimi očmí

iméti očí na pēcljih

iméti prevelíke očí, same oči so koga

iméti véčje očí kot želódec

jásen kot ríbjé okó

metánje péska v očí

mižánje na êno/obe očesi

na lépe očí

na štíri očí

ne/zatískati si očí pred čím

ne/zatísniti očésa/očí [vsò nóč]

očí [vsèga] svetá

odpréti [kómu] očí

okó za okó, zób za zób

pazíti na kóga/kàj kot na púnčico svôjega očésa

poglédati resníci v očí

pogovárjati se s kóm iz očí v očí/na štíri očí

postáviti se iz očí v očí

resníca v očí bôde

sanjáriti z odpřtimi očmí

sestáti/soočiti se s kóm na štíri očí/iz očí v očí

spáti z odpřtimi očmí

sréčanje iz očí v očí/na štíri očí

státi si iz očí v očí

stopíti kómu na kúrje okó

stráh imá velíke očí

temà se déla kómu pred očmí
varováti kóga/kàj kot púnčico svôjega očesa
vídeti [kóga/káj] iz očí v očí
volóvske očí
vréči kómu pések v očí
vréči očí na kóga/kàj
z očmí in ušési
zakrívati očí pred čím
zamižáti na êno okó/obe očesi
zapírati/zatiskati očí pred čím
znájtí se iz očí v očí
zréti smrti v očí

1.4 Ušesa

bíti nasmeján do ušés, do ušés se je smejálo kómu, smejáti se do ušés [kómu]
bíti [šè] móker za ušési
bíti zaljúbljen do ušés [v kóga/kàj]
[da] pri ušésih vèn gléda kómu
dêbel je za ušési
govoríti glúhim ušésom, naletéti na glúha ušesa
iméti jích [pólno] za ušési
iméti kosmáta ušesa
iméti máslo v/za ušési
iméti oslôvska ušesa
iméti répo v ušésih, répa ráste kómu v ušésih
kàj gré v uhó/ušesa
našpíčiti ušesa
navíjati kómu ušesa
ne [môči] verjéti svôjim ušésom
píši me v uhó, pišmeúh, pišmevúh
pri ušésih kómu kàj vèn gléda
príti kómu na ušesa
príti skózi šivánkino uhó
sáma ušesa so kóga
sedéti na ušésih
sténe imájo ušesa
vléči na ušesa
z očmí in ušési
zapisáti si kàj za uhó
zardéti do ušés

1.5 Nos

bíti šè móker pod nómom
dāti kómu po nómom
dobíti jíh po nómom
iméti [dóber] nóm [za kàj]
iméti nóm kot krompír
íti za nómom
na vrát na nóm
ne vídeti dljé od svôjega nómom
nóm cvetè kómu
nóm se je podáljšal kómu
nóm se je povésil kómu
odíti/ostati z dólгим nómom
pod nómom se obrísati za kàj
pomolíti nóm [kám, od kód]
potegníti kóga za nóm
tenák nóm iméti
v nóm gré kàj kómu
vídeti dálje od svôjega nómom
víhati [svój] nóm [nad kom/čím]
[visôko] dvígati nóm
vléči/voditi kóga za nóm
vtakníti [svój] nóm v kàj
z dólгим nómom
zalopútniti/zapreti kómu vráta pred nómom

1.6 Usta

beséda gré kómu težkó iz út
bíti do út v dréku
govoríti, kot bi imél žgánc v ústih
hvalíti kóga/kàj na vsà ústa
iméti pólna ústa beséd/česa
na vsà ústa
od út do út
odpírati ústa kot ríba na súhem
pečène píške létajo [kómu] v ústa
príti na svét/roditi se s srebrno žlíco [v ústih]
režáti se na vsà ústa
sáma ústa so kóga
za/smejáti se na vsà ústa

zamašíti kómu ústa
življenje/živéti iz rôk v ústa

1.7 Zobje

bíti kàj za pod zób
dajáti/dati se v zobé kómu
dáti ga na zób
imeti/dobíti kàj za pod zób
držáti jêzik za zobmí
metáti/vreči v zobé kómu kàj
ne glédati v zobé čému
nosíti/vlačiti kóga po zobéh
oborožèn do zób
pokazáti zóbe [kómu]
polomíti si zóbe [na čém, pri čém]
povédati v zobé kómu kàj
priprávití kàj za pod zób
príti v zobé kómu
smejati/režáti se v zobé kómu
stískati zóbe
škrípati/zaškrípati z zobmí
z nóhti in zobmí
zób čása
zób za zób

1.8 Jezik

beséda gré kómu težkó z jezíka
bíti óstrega jezíka
bíti strupénega jezíka
brez dláke na jezíku
brzdati jêzik
dobíti/imeti píko na jezíku/imeti strupen jezik
držáti jêzik za zobmí
govoríti ísti jêzik
iméti [dôbro] namázan jêzik
iméti dólga jêzik/kot krava rep
iméti jêzik kot káča/kačji jezik
iméti jêzik óster [kot mèč]
iméti kàj na/koncu jezíku
iméti nabrúšen/namazan jêzik
jêzik srbí kóga

jêzik têče kómu kàkor mlín
jêzik za zóbe
máčka je snédla jêzik kómu
na jezíku méd, v sřcu léd
nájti skúpni jêzik
ti je múca jêzik snédla
ugrízniti se v jêzik
vzėti kómu besédo z jezíka

1.9 Vrat

bíti do vratú v dréku/godlji
kot mlínski kámen okrog vratú, kot [mlínski] kámen za vrátom
na vrát na nós

2. Trup

2.1 Hrbet

bíti/ležati/živėti bógu za hřbtom
dobíti jích po hřbtu
kot nôž v hřbet [kómu/čému]
kríti kómu hřbet
lô nec na hřbtu nosíti
obrníti/pokazati kómu/čému hřbet
zabôsti/zariniti/zasaditi kómu nôž v hřbet
žóga je končala/bilà/se znašla za hřbtom kóga

2.2 Trebuh

držáti se za trébuh [od sméha]
imėti trébuh kàkor bóben/sod
íti/oditi s trebúhom za krúhom
po trebúhu se pláziti pred kóm

2.3 Rebra

Ádamovo rébro
kazáti rébra
polomíti/prešteti kómu rébra
súh, da bi lahkó rébra preštél

3. Okončine

3.1 Zgornje okončine

3.1.1 Roka

ne/bíti čístih rôk

bítí désna rôka kóga, postáti désna rôka kóga
 bítí igráča v rôkah kóga/česa
 bítí od rôk [kómu]
 braníti se z rokámi in nogámi
 dáti kómu oróžje v rôke
 dáti rôko v ôgenj za kóga/kàj
 délati kàj z lévo rôko, iméti dvě lévi rôki
 désna rôka ne vé, káj déla léva
 do komólcev krvávih rók,
 držáti rôke krížem/v žêpih
 držáti [vsè] níti v [svôjih] rôkah, držáti vsè v svôjih rôkah
 dvígniti rôko náse, položíti rôko náse
 iméti kóga/kàj pri rôki
 iméti pólne rôke déla
 iméti prôste rôke [pri čém]
 iméti sréčno rôko [pri čém]
 iméti škárje in plátno v rôkah
 iméti umázane rôke
 iméti zvézane rôke /in nôge
 íti na roko/rôke kómu
 íti z lévo rôko v désni žèp
 izbítí kómu iz rôk orožje/zádnji adút
 kupiti/ iz drúge rôke
 iz prve rôke/kupíti iz prve rôke
 jemáti kàj z lévo rôko, lotíti se česa z lévo rôko
 kjér bóg rôko vèn molí
 kot désna rôka
 krêpko pljúnniti v rôke
 lotévati se česa z lévo rôko
 mázati si rôke [s čím]
 méti si rôke
 na désno róko
 na lévo róko
 na [levo] róko omožêna
 na róko se ženíti, na róko sta se vzéla
 na róko živéti
 ne držáti/ne státi krížem rôk
 ne umazáti si rôk s krvjó
 odprávití kóga z lévo rôko
 opráti si rôke [kot Pilát]
 oprávití kàj z lévo rôko

ostáti čistih rôk
 po pilátovsko si umíti rôke
 polítika môčne rôke
 ponúdiť kómu rôko
 poročen na lévo róko
 postáti igráča v rôkah kóga/česa
 [poštêno] pljúniť v rôke
 premágať kóga z lévo rôko
 preštéti kóga/kàj na prste êne rôke/prste dvéh rôk/prste obéh rôk
 priti/pripeljât/privestii kóga v rôke pravíce
 prosíť za rôko kóga, zaprosíť za rôko kóga
 pásti v /rôko/a pravíce
 rôka rôko umíva
 umázati si rôke [s čím], s krvjo
 umíť so rôke [kot Pilát]
 upírať sa z rokami in nogami
 voditi koga/kaj z železno roko, vládati z železno rôko
 z rokami in nogami
 zvéza na lévo rôko
 živéti iz rôk v ústa, življênje iz rôk v ústa
 živéti na rôkah

3.1.2 Komolec

do komólcev krváv, do komólcev krvávih rók
 pomágať si s komólci
 uporábiť komólce

3.1.3 Dlan

bít kot na dláni, bít na dláni
 dlaní za/srbíjo kóga
 iméti/nositi srcé na dláni
 kàj je kot na dláni
 veľik za/kot dlán

3.1.4 Prst

bôžji prst
 dáť kómu po prstih
 dobíť jích po prstih
 dvígniti prst
 glédanje [kómu] pod prste
 glédati kómu na prste

iméti dólge pršte
iméti kàj v málem prstu
iméti kóga na vsák prst (po) pet/desét
iméti [svôje] pršte vmés
iméti zelêne pršte
kazánje s prstom na kóga/kàj
krčniti kóga po prstih
niti s prstom ne mígniti
oblízniti si vsè pršte [za kóga/kàj]
opêči si pršte [pri čém, kjé]
ovíjati kóga okoli prsta
[po]glédati kómu skozi pršte
preštéti kóga/kàj na pršte
preštéti kóga/kàj na pršte dvéh rôk/ene roke/obeh rok
prst bôžji
prsti srbíjo kóga
s prstom kazáti na kóga/za kom
stegováti pršte po čém
stopíti kómu na pršte
udáriti kóga po prstih
vrtéti kóga okoli/okrog prsta

3.2 Spodnje okončnine

3.2.1 Noga

bíti na bôjni nôgi s kóm/čím
bíti z êno nôgo kjé
bíti z êno nôgo v grôbu, býti z êno nôgo žé na ónem svétu
brúsiti nôge
dáti/vzeti nóge pod pázduho
dobíti poléna pod nôge
iméti nóge těžke kot cènt
iméti zvézane rôke in nôge
izgubíti tlà pod nogámi
metáti kómu poléna pod nóge
mótati se pod nogámi
od gláve do nôg, od nôg do gláve
pod nogámi gorí kómu
podstáviti kómu nôgo
postáviti se na lástne nôge
skrívati/tajiti kàj kot gád/kača nôge

stísнити réþ med nóge
têþi, kólikor nôge nêsejo kóga
tlà pod nogámi goríjo kómu, zagoréti pod nogámi kómu
tlà se májejo [pod nogámi] kómu
ubrátí/vzétí pót pod nóge
umréti s škórnji na nôgah
vrtéti se pod nogámi
vstátí z lévo nôgo
z rokámi in nogámi
zvítí réþ med nóge
živéti na velík/visoki nôgi, življênje na velíki nôgi

3.2.2 Koleno

bítí/statí do kolén v dréku
grístí koléna
iméti méhka koléna
koléna se trésejo kómu
ne bítí kómu ne v pêto ne v šêsto [koléno]
ne séþi kómu niti do kolén
pástí na koléna
prosítí kóga na kolénih

3.2.3 Gleženj

ne séþi kómu niti do gléžnja/gležnjev

4 Notranji organi

4.1 Možgani

iméti kúrje možgáne
iméti volôvske možgáne
možgáni kóga so kot rešêto
oprátí kómu možgáne

4.2. Živec

bítí živcev, jeklenih živcev,
bítí na kôncu z živci,
ígra z živci [kóga],
igrátí se z živci kóga,
iméti dôbre živce,
ítí na živce kómu,
izgubítí živce,
obdržátí/ohraniti mírne živce,

poigráti se z živci kóga,
požréti kómu živce,
príti kómu do živca,
správiti kóga ob živce,
zadéti kóga v živce,
živci so izdáli kóga,
živci so odpovedáli/popustili kómu,

4.3 Pljuča

iz pólnih pljúč
kričáti iz pólnih pljúč
zadíhati s pólnimi pljúči
zapéti iz pólnih pljúč
zasmejáti se iz pólnih pljúč

4.4 Srce

biti brez srca, ne iméti srcá [za kóga/kàj]
bíti kómu pri sřcu
bíti mēhkega srcá, imeti mehko srce
bíti trdega srcá, imeti trdo srce
gnáti si [kàj] k sřcu
iméti kámen namésto srcá
iméti/nositi srcé na dláni
iméti srcé na právem méstu
iméti srcé za kóga/kàj
iméti zláto srcé
kámen se je odválil od srcá kómu
kot bi kdó kómu porínil nôž v srcé
[kot] kámen na sřcu
ležáti kómu kot kámen na sřcu
mísliti bòlj s sřcem kot z glávo
na jezíku méd, v sřcu léd
nosíti otrôka pod sřcem
pretípati kómu srcé in obísti
srcé gorí [kómu] za kóga/kàj
srcé je pádlo v hláče kómu

4.5 Jetra

iméti béla jétra
íti kómu na jétra
poglédati kómu v jétra

poznáti kóga do jéter
poznáti kóga v jétra
sedéti kómu na jétrih, (u)sésti se kómu na jétra

4.6 Želodec

bíti kómu v želódcu
iméti dóber želódec
iméti kóga/kàj v želódcu
iméti véčje očí kot želódec
láčen, da kómu pájki prédejo po želódcu, láčen, da se déla kómu pajčevína po želódcu
láčen, da se v želódec vídi
na prázen želódec
ne iméti [dóbrega] želódca
obležáti kómu v želódcu
píti na prázen želódec
v želódcu krúli kómu, želódec krúli kómu
želódec se obráča kómu
želódec se ogláša [kómu]
želódec se vzdígne kómu

4.7 Obisti (ledvice)

do obísti
obráti/oglodati kóga do obísti
s/poznáti kóga/kàj do obísti
preiskáti/pretipati kómu obísti

7.2 Anketni vprašalnik

Frazemi - Raziskovalna naloga (SŠ)

1. Kaj je frazem oz. kaj je zanj značilno? (Možnih je več odgovorov.)

Izberite vse primerne odgovore.

- ☐ Beseda v prenesenem pomenu.
- ☐ Stalna besedna zveza.
- ☐ Frazem je lahko tudi pregovor.
- ☐ Frazemi so slogovno zaznamovani.
- ☐ Stalna besedna zveza z nenapovedljivim (prenesenim) pomenom.

2. Kaj doda frazem besedilu?

Označite samo eno možnost.

- ☐ Jasnost izražanja.
- ☐ Živost izražanja.
- ☐ Jezikovno pravilnost.
- ☐ Jedrnatost izražanja.

3. Kje najdemo informacije o pomenu frazemov? (Možnih je več odgovorov.)

Izberite vse primerne odgovore.

- ☐ V Slovarju slovenskega knjižnega jezika.
- ☐ V Slovarju tujk.
- ☐ V Slovenskem pravopisu.
- ☐ V Slovarju slovenskih frazemov.

4. Ali se ti zdi, da dobro poznaš slovenske frazeme?

Označite samo eno možnost.

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne vem

5. Kateri deli človeškega telesa, so po tvojem mnenju, najpogosteje sestavni deli frazemov?

Označite samo eno možnost.

- ☐ Glava
☐ Uho
☐ Oči
☐ Jetra
☐ Hrbet
☐ Roka

6. Kaj pomeni 'gristi kolena'?

Označite samo eno možnost.

- ☐ Močno se truditi za nekaj.
☐ Obremenjevati se s čim.
☐ Hoditi v strmino.
☐ Imeti neprijeten občutek glede nečesa.

7. Kaj pomeni 'imeti bela jetra'? *

Označite samo eno možnost.

- ☐ biti zelo trdoživ
- ☐ biti zelo šibek
- ☐ biti neusmiljen
- ☐ biti popustljiv

8. Kaj pomeni 'imeti kurje možgane'?

Označite samo eno možnost

- ☐ biti pameten
- ☐ biti neumen
- ☐ biti nepreviden
- ☐ biti zasanjan

9. Kaj pomeni 'imeti kaj v malem prstu'?

10. Kateri od spodaj naštetih frazemov bi najbolje dopolnil naslednje besedilo?

Mlad športnik je s svojim odličnim rezultatom dosegel nov rekord, a ob tem ni pokazal prevelikega veselja. »Čeprav vem, da se _____, mi ni prav nič do proslavljanja. Točke si namreč nisem privozil na dirkališču, kakor sem si pravzaprav želel, temveč so mi jo podarili za zeleno mizo,« priznava Button.

Označite samo eno možnost:

- ☐ gledati v zobe čemu
- ☐ nositi koga po zobeh
- ☐ škripati z zobmi
- ☐ vlačiti koga po zobeh

11. Kako imenujemo slabšalni izraz za žensko? Poimenovanje je biblični frazem, ki vsebuje del telesa.

12. Ali poznaš kakšen frazem, ki vsebuje besedo hrbet? *

13. Dopolni naslednje frazeme z deli telesa:

- 13.a mačka je snedla _____ komu
- 13.b oditi se s srebrno žlico v _____
- 13.c imeti maslo za _____
- 13.č čuvati koga/kaj kot punčico svojega _____
- 13.d smejati se v _____ komu
- 13.e biti zaljubljen do _____
- 13.f biti še moker pod _____
- 13.g vreči _____ na koga
- 13.h dajati se v _____ komu